

GEDREVEN EN OPGELEID OM TE SCHRIJVEN

Renske Immink

Masterscriptie Letterkunde (Literair Bedrijf)

Renske Immink (s1111666)

Masterscriptie Letterkunde (Literair Bedrijf)

Radboud Universiteit Nijmegen

Begeleider: prof. dr. M.J.G. Depourcq

Inleverdatum: 16 augustus 2025

Opslagplaats data en dmp: Ris for students (id 771721)

Abstract

How do Creative Writing alumni justify their choice to become writers before, during, and after their studies, viewed through the lens of Boltanski and Thévenot's regimes of justification? This question is central to the present research, which is based on in-depth interviews with graduates of the program. The decision to pursue a writing career appears to be strongly driven by values. Alumni have reflected deeply on their motivations for writing and predominantly justify their authorship through the regime of inspiration. Autonomy and especially inspiration are considered essential values by nearly all participants, and this remains consistent throughout: before, during, and after the study. Income, by contrast, plays little to no role.

However, some values shift in importance over time. Collaboration becomes increasingly significant, while competition loses relevance. These shifts seem to be influenced in part by the study itself. During their studies, the form and structure of their authorship evolves, and alumni begin to develop a personal vision of literature. Although most changes appear to occur during the educational period, all participants indicate that their authorship and the values they associate with it continue to evolve. This research demonstrates that authorship is not merely a profession, but an ongoing process of value orientation.

INHOUD

INLEIDING.....	5
STATUS QUAESTIONIS.....	7
METHODE.....	10
VOOR CREATIVE WRITING.....	17
WAARDEN.....	17
LITERATUUR.....	22
KIEZEN VOOR CREATIVE WRITING.....	24
TIJDENS CREATIVE WRITING.....	29
WAARDEN.....	29
LEREN OVER WAARDEN EN POËTICA.....	32
LITERATUUR.....	35
ONTWIKKELEND SCHRIJVERSCHAP.....	37
NA CREATIVE WRITING.....	40
WAARDEN.....	40
LITERATUUR.....	45
SCHRIJVERSCHAP.....	47
CONCLUSIE.....	53
DISCUSSIE.....	55
BRONNEN.....	57
BIJLAGEN.....	59
BIJLAGE 1.....	59

INLEIDING

Het schrijfonderwijs in Nederland is de afgelopen jaren in omvang toegenomen. Naast de Schrijversvakschool in Amsterdam, de opleidingen Beeld en Taal (Gerrit Rietveld Academie) en Writing for Performance (HKU) zijn de meest recente aanwinsten de hbo-bachelor Creative Writing (ArtEZ) sinds 2011 en wo-bachelor Creatief Schrijven (Vrije Universiteit Amsterdam) sinds 2024. Dit zijn lang niet alle manieren waarop schrijfonderwijs wordt aangeboden in Nederland. Er bestaan tal van cursussen voor allerlei doelgroepen en ook universiteiten hebben creative writing-minors in hun aanbod opgenomen. Niet alleen het aanbod van schrijfopleidingen neemt toe, ook de vraag ernaar. Creative Writing en de Schrijversvakschool (die een deeltijdopleiding aanbiedt) geven aan dat de aanmeldingen voor hun opleidingen stijgen (Bongers, 2023). Steeds meer jonge mensen willen dus schrijver worden, zo lijkt het.

Deze ontwikkeling zou kunnen doen vermoeden dat ook de vraag naar schrijvers is gegroeid. Dit zou betekenen dat het dus makkelijker is geworden om een carrière als schrijver te beginnen en dat dit een reden zou kunnen zijn voor de toename van aanmeldingen. Daar is echter niet per se sprake van. De Raad voor Cultuur noemt de situatie voor beginnende kunstenaars, inclusief schrijvers, vlak na de coronacrisis juist zorgelijk (2022). Uit onderzoek blijkt ook dat in de afgelopen jaren steeds minder auteurs van alleen royalty-inkomsten van hun gepubliceerde boeken kunnen leven. Dit geldt in het bijzonder voor literaire auteurs (KVB-boekwerk, 2023). Deze gegevens lijken met elkaar in strijd te zijn: hoe kan het dat er meer opleidingen komen tot schrijver, terwijl het moeilijker wordt om als schrijver aan de slag te gaan?

Royalty's zijn echter niet de enige inkomstenbron voor schrijvers. De meeste schrijvers hebben neveninkomsten. Denk aan lezingen, optredens en commerciële schrijfopdrachten. Het is ook gebruikelijk om naast het schrijven een andere baan te hebben, die hieraan niet gerelateerd is (KVB Boekwerk, 2019). Door slechts naar royalty-inkomen te kijken, blijft een groot deel onzichtbaar. Hoewel het dus niet betekent dat de totale inkomsten van schrijvers gemiddeld zijn afgenomen, is het wel zo dat schrijvers afhankelijker zijn geworden van deze 'neveninkomsten'. Daarnaast bestaan er naast boeken andere, al dan niet literaire, creatieve producten en activiteiten waarmee de schrijver geld verdienen kan, die wel aan schrijverschap verwant zijn.

Denk aan het organiseren van literaire festivals of het schrijven of opvoeren van voorstellingen.

Deze bieden een mogelijkheid om naast het schrijven in klassieke verhaalvormen, zoals de roman, met creatieve activiteiten het gat te dichten.

Een opleiding als Creative Writing lijkt daarop in te spelen en legt niet meer alleen de focus op het schrijven van proza en poëzie, maar ook op ‘performances, documentaires en podcasts’ (Artez.nl). Hun programma richt zich op de ontwikkeling tot ‘volwaardig schrijver en maker’.

Beginnende, ambitieuze schrijvers en verhalenvertellers zijn na de opleiding veelzijdige verhalenmakers. Na de studie Creative Writing kun je op vele plekken terecht: als autonome maker, maar ook binnen uitgeverijen, als programmamaker voor media, podia, festivals en evenementen, als docent of in sectoren waar de heldere taal van schrijvers goed gebruikt kan worden. Je onderscheidt je in dit werk van anderen doordat je ervaring hebt als maker, weet wat schrijvers meemaken en een groot netwerk hebt. (Artez.nl, z.d.)

Alumni van Creative Writing worden dus niet noodzakelijkerwijs literaire auteurs. Dat is niet het doel van de opleiding.

Een schrijfopleiding die makers aflevert is niet alleen in strijd met het idee dat je schrijven niet kunt leren, dat je alleen talent nodig hebt, maar ook met het beeld van de schrijver die in eenzaamheid aan een ‘groot werk’ schrijft, dat dan wel proza of poëzie is. Krantenartikelen die de oprichting van Creative Writing aankondigden hadden koppen als “Literair schrijven kun je echt leren” (Trouw, 2010) en “Schrijven is misschien toch een vak” (De Groene Amsterdammer, 2011). De auteurs van deze artikelen komen tot de conclusie dat het beeld van de geniale schrijver, dat lang in Nederland geheerst heeft, langzaam aan het afbrokkelen was. Het belang van talent wordt niet ontkend, maar literair schrijven kun je dus echt leren.

De honderden jonge mensen die zich elk jaar aanmelden voor een schrijfopleiding geloven hier ook in, maar waarom willen ze goed leren schrijven? Wat motiveert hen om zich een aantal jaar lang te verdiepen in schrijven? Iedereen die aan een beroep start, doet dit met een reden, ook schrijvers. Luc Boltanski en Laurent Thévenot hebben onderzoek gedaan naar verschillende beweegredenen die mensen in het professionele leven hebben om bepaalde keuzes te maken. In dit onderzoek gebruik ik het kader dat zij beschreven hebben om in kaart te brengen waarom deze jonge schrijvers willen schrijven.

Dit onderzoek is gericht op alumni van Creative Writing (ArtEZ). Hoe kijken zij terug op de keuze voor deze studie, en wat heeft het ze opgeleverd? Wat zijn hun drijfveren na de opleiding om te blijven schrijven? Ik spreek vijf alumni over hun schrijverschap om meer inzicht te krijgen in hun keuzen voor hun schrijver en/of makerschap.

De hoofdvraag van dit onderzoek is: Hoe rechtvaardigen Creative Writing-alumni hun schrijverschap voor, tijdens en na de opleiding bekeken vanuit de waardenregimes van Boltanski en Thévenot? De deelvragen die deze hoofdvraag ondersteunen zijn:

1. Hoe beïnvloedt de opleiding Creative Writing de vormgeving en waardering van het schrijverschap van hun studenten?
2. Wat is hun visie op literatuur (voor, tijdens en na de opleiding?)
3. Hoe sluit hun keuze voor het schrijverschap aan op de waardenregimes zoals gedefinieerd door Boltanski en Thévenot?

Tijdens interviews worden de vijf alumni van CW gevraagd naar hun blik op hun schrijverschap voor, tijdens en na hun opleiding. Als basis voor het onderzoek worden de waardenregimes van Boltanski en Thévenot gebruikt, omdat deze ontwikkeld zijn om onderzoek te doen naar hoe mensen hun acties en beslissingen rechtvaardigen. Dit wordt gedaan door te verwijzen naar gedeelde principes of waarden. Dit onderzoek focust zich op drijfveren van CW-alumni rondom hun schrijver- en makerschap. De waardenregimes bieden een kader voor de geïnterviewden om over hun drijfveren te spreken en bieden een mogelijkheid om de resultaten met elkaar te vergelijken.

STATUS QUAESTIONIS

On Justification: economies of worth (2006) is een invloedrijk werk van de sociologen Luc Boltanski en Laurent Thévenot over hoe mensen, met name in het bedrijfsleven hun handelen rechtvaardigen. Een persoon kan verschillende waarden aanhangen in verschillende situaties, daarom wordt niet de persoon verbonden aan definitieve waarden of regimes, maar alleen hun uitspraken over hun handelen.

De auteurs identificeren zes waardenregimes, elk met een unieke logica van rechtvaardiging. Aan deze theorie liggen een aantal filosofische en sociologische bronnen ten grondslag. Om te begrijpen hoe rechtvaardiging wordt toegepast in de praktijk werden handboeken die ontworpen zijn voor bedrijven geanalyseerd. De theorie is echter breed toepasbaar en zou ook gebruikt kunnen worden om dagelijkse gesprekken te analyseren. Evengoed is het dus toepasbaar binnen de culturele, of specifiek literaire sector.

De verschillende regimes zijn:

Regime van de inspiratie

In het regime van de inspiratie wordt waardigheid ontleent aan het vermogen om uitstorting van inspiratie te ervaren en zo toe te treden tot volmaaktheid en geluk (p.159). Het overgeven aan dagdromen en verbeelding is belangrijker dan het rationele.

Access to inspired worth thus calls for sacrificing forms of stabilization and the contrivances that ensure the identity of persons in other worlds. One must "break out of habits and routine," "accept risks," "reject habits, norms, sacrosanct principles," and call everything into question while shaking oneself loose from the "inertia of knowledge". (p.161)

Deze inspiratie kan zich manifesteren in een creatie, waarbij degene die creëert zichzelf overtreft.

Domestieke regime

Binnen het domestieke regime wordt iemands waardigheid bepaald in relatie tot anderen. Je kent je plaats binnen de hiërarchie en gedraagt je hiernaar. Een goede opvoeding is een voorwaarde om te stijgen naar een goede positie binnen deze hiërarchie. Waarden die dit uitdrukken zijn standvastigheid, loyaliteit en stiptheid. De belangrijkste gedeelde waarde is traditie. In het geval van de literaire wereld betekent dit dat een domestieke schrijver of maker zich verdiept heeft in de literaire traditie en deze in ere houdt.

Regime van de faam

Waar je in het domestieke regime niet al te veel wilt opvallen is het in het regime van de faam juist belangrijk om je te onderscheiden. In dit regime draait alles om publieke erkenning en prestige. Mensen en organisaties bewijzen hun waarde door aandacht en erkenning te krijgen van een zo breed mogelijk publiek. Dit proberen ze proberen door bijvoorbeeld media in te zetten. Wie faam heeft, kan anderen makkelijker overtuigen en beïnvloeden. Binnen de literaire wereld geeft de literaire prijs de mogelijkheid om faam te verwerven.

Civiele regime

In de civiele wereld worden algemene belangen boven individuele belangen geplaatst. Alles staat in het teken van het collectief. Waardigheid wordt hierbinnen verkregen door je ten dienste te stellen van de gemeenschap. Normen en regels van groot belang, omdat ze de samenwerking tussen mensen mogelijk maken en een eerlijke verdeling van middelen en kansen waarborgen.

De legitimiteit van acties en beslissingen in dit regime wordt beoordeeld op basis van hun bijdrage aan collectieve doelen, zoals rechtvaardigheid, solidariteit en het dienen van de gemeenschap. Dit regime wordt vaak toegepast in contexten zoals overheidsbeleid, activisme, en sociale bewegingen die pleiten voor gelijke rechten.

Regime van de markt

In het regime van de markt worden acties gerechtvaardigd door de overtuigingen van individuen, die hen ertoe aanzetten dezelfde objecten te bezitten, zeldzame goederen waarvan het eigendom onvervreemdbaar is (196). Competitie en economische waarde zijn kernwaarden.

Binnen dit regime wordt gestreefd naar winst en het voorbijgaan van de concurrentie.

Waardigheid ontleen je aan het hebben van veel financiële middelen.

Industriële regime

De industriële wereld is een domein waar technologische objecten en wetenschappelijke methoden centraal staan (203). De structuur van deze wereld wordt bepaald door de bekwaamheden van individuen en hun vermogen om prestaties te leveren, productief te zijn en in te spelen op behoeften. Het draait om het verbeteren van zowel producten als processen. Binnen het industriële regime ligt de waardigheid van de mens in het potentieel voor activiteit (205). Doelen zijn investeren in vooruitgang en streven naar innovatie.

In *The new spirit of capitalism* (2006) voegen Luc Boltanski en Ève Chiapello hier een zevende domein aan toe: het **regime van de projectstad**. Dit regime benadrukt flexibiliteit, creativiteit en projectmatig werken als kernwaarden. Netwerken staat centraal, waarbij het doel het leggen van verbinding tussen mensen en bedrijven en deze te onderhouden. Omdat projecten een begin en een eind hebben volgen ze elkaar op. Om verschillende projecten af te kunnen wisselen is flexibiliteit een belangrijke eigenschap.

Dit waardensysteem is ontwikkeld als onderzoeksmethode om binnen de bedrijfswereld belangen en beweegredenen in kaart te brengen. Het model is inmiddels ook gebruikt in andere velden, zoals sport en politiek. Ook dit onderzoek implementeert de methode binnen een ander veld de bedrijfswereld. Schrijvers zijn onderdeel van de artistieke wereld en/of literaire wereld, hoewel ze wel verbonden kunnen zijn aan bedrijven zoals een uitgeverij. Hun schrijverschap wordt gevormd door verschillende aspecten, waaronder de waarden die zij hechten aan literatuur en de tijd waarin zij leven.

‘De schrijver’ heeft door de geschiedenis heen al vele gedaantes gekend. Voor de middeleeuwse schrijvers hield het schrijverschap praktisch gezien iets anders in dan voor de jongste generatie schrijvers, al is het maar omdat het opschrijven van een verhaal tegenwoordig een stuk minder kostbare aangelegenheid is. Toch zijn hun drijfveren om te schrijven mogelijk helemaal niet zoveel anders. Ze zullen meerdere motieven hebben gehad, maar ze schreven ook voor hun plezier, gedreven door een artistieke drang (Hogelst & Van Oostrom, 1995, p. 84).

Het schrijverschap van de 21^e-eeuwse schrijver kent nieuwe uitdagingen. Zo kan zij niet anders dan zich verhouden tot de commercialisering en mediatisering van de literaire wereld. Schrijvers die zich hiervan willen distantiëren hebben er moeite mee om een lezerspubliek te vergaren (Bax, 2024, p.372). Niet alleen de schrijvers, ook de literatuur moet zich hiertoe verhouden. “Met enige regelmaat wordt de vraag gesteld of de literatuur in onze huidige consumptiecultuur en in het daarmee gepaard gaande mediatijdperk nog wel bestaansrecht heeft.” (Bax, 2019, p.35) Dit levert een noodzaak op voor schrijvers om hun schrijverschap te verantwoorden. Waarom zijn ze, terwijl literatuur niet meer zo vanzelfsprekendheid meer is als het ooit geweest is, schrijver geworden?

METHODE

Vijf jonge schrijvers beantwoorden voor dit onderzoek vragen over hun doelen, verwachtingen en obstakels rondom hun schrijverschap. De geïnterviewden zijn schrijvers die de opleiding Creative Writing in Arnhem hebben gevolgd en afgerond. Deze schrijvers hebben geïnvesteerd in hun schrijverschap door een opleiding te volgen voordat ze een positie innamen in het literaire veld, of daarbuiten. Eén van hen is inmiddels gedebuteerd. Verder maken ze onder andere podcasts en videogames, schrijven ze TTRPG's en treden ze op.

Criteria geïnterviewden

Om deel te kunnen nemen aan dit onderzoek moeten de deelnemers in het jaar 2018 of 2019 gestart zijn met de opleiding. Verder is het van belang dat ze op het moment van het interview nog steeds schrijven, om welke reden dan ook. Daarnaast heb ik deelnemers geselecteerd die niet alleen of geen proza of poëzie schrijven. Bram schrijft theaterstukken (volledige interviewtranscripten zijn opgenomen in bijlage 2). Katja houdt zich bezig met het organiseren van allerlei evenementen, onder andere rondom literatuur (volledige interviewtranscripten zijn opgenomen in bijlage 3). Lauren schrijft voor games (volledige interviewtranscripten zijn opgenomen in bijlage 4). Siep is inmiddels gedebuteerd met een thriller en schrijft roleplaygames zoals Dungeons en Dragons (volledige interviewtranscripten zijn opgenomen in bijlage 5). Tiemen maakt podcasts (volledige interviewtranscripten zijn opgenomen in bijlage 6). Deze diversiteit aan activiteiten naast schrijven, die de deelnemers ook 'makers' maakt, zorgt voor een zo volledig mogelijk resultaat.

Creative Writing

De geïnterviewden zijn gestart met Creative Writing tussen 2018 en 2019 en afgestudeerd tussen 2022 en 2023. Ik heb gekozen voor deelnemers uit twee leerjaren, om het verschil tussen het

curriculum zo klein mogelijk te houden. Beide leerjaren volgden het vak Schrijven en Spreken, een vak dat met name het eerste jaar waarden rondom schrijverschap behandelt. Dit vak is in het eerste en tweede jaar een verplicht vak. In het eerste jaar ligt de focus op vragen rondom schrijverschap.

In het vak Schrijven & Spreken gaat het over twee zaken: 'strategie' en 'poëtica'. We gaan op zoek naar jouw motieven en jouw kunstenaarschap. Niet wat je maakt, maar waar om je maakt staat in dit vak centraal. De beroemde schrijver Gombrowicz zei: een schrijver die niet over zijn eigen werk kan praten is geen complete schrijver. Daarmee is gezegd wat we in dit vak doen: veel praten over het schrijven, over de rol van de schrijver en over je poëtica. Je poëtica is meer dan de opvatting over je eigen werk. Het is het geheel van ideeën, opvattingen en meningen die jij hebt over wat literatuur en kunst moet zijn. Het is dus ook een uitspraak over het werk van anderen en een weergave van je wereldbeeld. (ArtEZ, 2019a) Hetzelfde vak richt zich het tweede jaar op ondernemerschap. De studenten moeten een plan maken voor een startup. (ArtEZ, 2019b)

In de laatste twee jaren is er meer ruimte voor persoonlijke projecten. "Vanuit de eigen artistieke en professionele interesse initieert de student in het derde jaar een zelfstandig onderzoek in het vak Creative Writing Lab." (Tazelaar, 2023) Dit bereidt de student voor op het volgende jaar. "In het vierde jaar studeert de student af na het behalen van de reguliere vakken, door middel van het doen van een onderzoek en het schrijven van een scriptie." (Tazelaar, 2023)

Interviews

De afgenomen interviews bestaan uit twee onderdelen. Allereerst wordt de deelnemers gevraagd om kernwaarden (afgeleid van de waardenregimes van Boltanski en Thévenot) te rangschikken van belangrijk naar minder belangrijk. Hen wordt gevraagd de waarden toe te passen op hun schrijverschap. De methode die hiervoor gebruikt wordt is *diamond ranking*.

Deze activiteit vormt het uitgangspunt voor de vragen die in dit onderdeel gesteld zullen worden.

De diamond ranking-methode is een tool die helpt om waarden te ordenen. De tool heeft geen duidelijke oorsprong, maar wordt vaak in verband gebracht met onderwijs. De methode kan echter ook goed gebruikt worden voor onderzoeksdoeleinden. Wat het geschikt maakt is dat het ideeën en meningen van deelnemers zichtbaar maakt, wat ervoor zorgt dat ze gemakkelijker besproken en vergeleken kunnen worden (Clark, 2012). Objecten, afbeeldingen en woorden worden gerangschikt door ze op een bepaalde manier te sorteren, in dit geval van meest belangrijk tot minst belangrijk.

De kernwaarden die gebruikt worden tijdens de diamond ranking-opdracht neem ik over uit de onderzoekspilot *What starting writers do and why* (Braber et al., 2020) met enkele aanpassingen, waaronder de herformulering van enkele definities, zodat deze beter aansluiten op het schrijverschap en het toevoegen van de kernwaarde zelfontwikkeling.

Regime van de inspiratie

- **Inspiratie:** het ontvangen en/of opzoeken van inspiratie, of het inspireren van anderen.
- **Autonomie:** het creëren van je eigen voorwaarden, onafhankelijk van eisen en verwachtingen van anderen.

Domestieke regime

- **Traditie:** het voortbouwen op, bijdragen aan en verder ontwikkelen van de (inter)nationale literaire traditie.
- **Educatie:** het ontvangen en/of doorgeven van literaire kennis; bijvoorbeeld via opleidingen of mentoren, of door het zelf geven van masterclasses of workshops.

Regime van de faam

- **Erkenning:** het ontvangen van (inter)nationale erkenning voor jou als maker en voor je werk; bijvoorbeeld in de vorm van literaire prijzen, media-aandacht, het hebben van een contract bij een prestigieuze uitgever of door gevraagd te worden voor festivals/evenementen/projecten/etc.
- **Imago:** de manier waarop je jezelf en je werk presenteert aan de buitenwereld, de mensen en instanties waarmee je geassocieerd wordt en/of het belang dat je hecht aan de mening van anderen over jou/je werk.

Civiele regime

- **Sociaal-maatschappelijke impact:** het aankaarten van sociaal-maatschappelijke onderwerpen of problemen; bijv. door het bieden van nieuwe perspectieven op bepaalde thema's of het geven van een stem aan bepaalde groepen/mensen in de samenleving.
- **Verbinding:** het zoeken naar of het creëren van verbinding tussen mensen en/of instanties; bijvoorbeeld tussen jou en het publiek/de lezers, tussen lezers onderling of verbondenheid met anderen in je vakgebied.

Industrieel regime

- **Ondernemerschap:** het hebben van en/of het ontwikkelen van een zakelijke en professionele mentaliteit; bijvoorbeeld in het signaleren en benutten van kansen en het sluiten van goede overeenkomsten of contracten met bijvoorbeeld agentschappen, uitgeverijen of (culturele) organisaties.
- **Toekomstgerichtheid:** je artistieke en professionele ontwikkeling; bijvoorbeeld door concrete doelen voor jezelf te stellen en/of een meerjarenplan of strategie uit te stippelen.
- **Zelfontwikkeling:** Artistieke ontwikkeling; beter worden in wat je al doet of jezelf breder ontwikkelen en nieuwe dingen leren op artistiek gebied.

Regime van de markt

- **Inkomsten:** de mate waarin jouw werk gewild is; denk aan de grootte van de oplages, de snelheid waarmee je werk verkoopt en de prijs die mensen ervoor willen betalen.
- **Competitie:** het 'beter' of 'succesvoller' willen zijn dan anderen in je vakgebied.

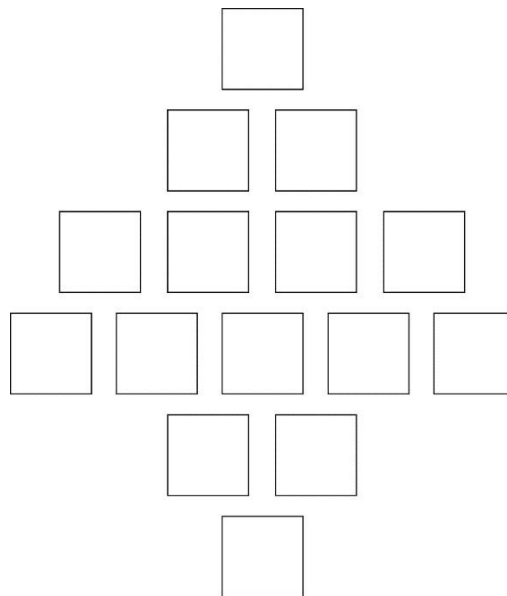
Regime van de projectstad

- **Netwerk(en):** het bouwen en onderhouden van connecties met belangrijke personen/instanties in de literaire sector.
- **Samenwerkingen:** samenwerkingen met andere schrijvers, makers of (literaire) instanties.

De waarde zelfontwikkeling is toegevoegd en geplaatst bij het industrieel regime. Deze waarde heeft overlap met de waarde toekomstgerichtheid. Beide waarden beslaan artistieke ontwikkeling, maar zelfontwikkeling legt hierop de focus, waar toekomstgerichtheid ook een professionele ontwikkeling ondervangt en de nadruk legt op een handelen dat een doel in de toekomst heeft.

Omdat de deelnemers allemaal een schrijfopleiding hebben gedaan is het aannemelijk dat ontwikkeling belangrijk voor hen is. Het is daarom interessant om het helderder onderscheid te kunnen maken tussen de artistieke ontwikkeling en de professionele ontwikkeling. Immers is het mogelijk om wel voor de opleiding te kiezen om een goed inzicht te krijgen van de mogelijkheden binnen de schrijverswereld en niet zozeer vanuit de overtuiging een betere schrijver te worden, of andersom.

Omdat er twee kernwaarden per regime gehanteerd worden voor deze opdracht en er een aan toegevoegd wordt, is het totale aantal kaartjes dat voor de opdracht gebruikt zal worden 15. Van belang is dat er een duidelijke bovenlaag en onderlaag is die even groot is. Dit zullen de meest belangrijke waarden zijn om te bespreken met de deelnemer, in tegenstelling tot de waarden die in de middenmoot belanden. Daarom kies ik voor een verdeling die er als volgt uitziet: 1 – 2 – 4 – 5 – 2 – 1.

De deelnemers kunnen, als zij dat willen, de achterkant van het kaartje raadplegen voor de definitie tijdens de opdracht. Het is voor hen dus ook mogelijk om de kaartjes te sorteren op basis van hun eigen associaties met de woorden.

De opdracht wordt tot tweemaal toe uitgevoerd. De eerste keer zal de opdracht betrekking hebben op hun visie op schrijverschap voor ze aan de opleiding CW begonnen. Hoe zagen ze op dat moment hun toekomstige schrijverschap voor zich? De opdracht zal herhaald worden tijdens het interview, ditmaal vanuit hun huidige perspectief. Wat vinden ze op dit moment belangrijk als het gaat om schrijven en maken?

Vragen na de diamond-ranking opdracht:

1. Hoe vond je het om deze opdracht uit te voeren?
2. Heb je eerder op een vergelijkbare manier, in vergelijkbare termen over je werk nagedacht?
3. Waarom heb je de gekozen waarden bovenaan geplaatst?

4. Waarom heb je de gekozen waarden onderaan geplaatst?

Naast ontdekken wat de alumni nu doen, is de vraag vooral waarom zij dit doen. Daarom bestaat het tweede onderdeel van het interview uit open vragen. Deze grijpen niet (expliciet) terug op de waarden van Boltanski en Thévenot. De vragen zijn ongestructureerd, wat ze geschikt maakt voor kwalitatief onderzoek, omdat ze de deelnemers de ruimte bieden om hun eigen ervaringen te delen (Beuving & De Vries, 2014).

De vragen van het tweede onderdeel zijn opgedeeld in 3 delen: voor, tijdens en na CW. Het interview is chronologisch opgebouwd.

Voor CW

1. Waarom ben je Creative Writing gaan studeren?
2. Wat was je doel? Wat zou je na de opleiding willen doen?
3. Welke verwachtingen had je?
4. Schreef je voor de opleiding. Zo ja, wat schreef je?
5. Wat wist je van literatuur of de literaire wereld?
6. Welk beeld had je van schrijvers/schrijverschap?

Tijdens CW

7. Kun je me iets vertellen over CW?
8. Werd er aandacht besteed aan waarden (vergelijkbaar met de vorige opdracht) rondom schrijverschap of makerschap?
9. Zo ja, hoe heb je dat ervaren? Was het nuttig?
10. Had er meer aandacht aan besteed moeten worden?
11. Is het doel dat je voor je begon aan de opleiding veranderd?
12. Wat schreef/maakte je tijdens de opleiding?
13. Kun je schrijven leren? Is talent nodig?

Na CW

14. Afgestudeerd en toen? Hoe ga je verder?
15. Omschrijf je eigen maker/schrijverschap? (Welke producten maak je?)
16. Welke doelen heb je op het gebied van schrijven?
17. Kun je schrijven/schrijf je nu wat je zou willen schrijven?
18. Gaan er deuren open, denk je, omdat je een CW-diploma hebt?
19. Welke obstakels kom je tegen in je schrijverschap?

20. Wat vind je van literatuur? (Is het aan het veranderen, denk je?)

21. Schrijf je zelf literatuur?

In zijn geheel volgt het interview de volgende volgorde:

1. Diamond ranking-opdracht voor CW (+ bijbehorende open vragen 1 tot 4)
2. Open vragen - voor CW
3. Open vragen - tijdens CW
4. Herhaling diamond-ranking opdracht (+ bijbehorende open vragen 3 en 4)
5. Open vragen – na CW

VOOR CREATIVE WRITING

I: Wat vond je van deze opdracht?

K: Moeilijk, want ik ben stiekem een perfectionist. En dan wil ik het allemaal goed leggen en zo. En het is makkelijker om na te denken over nu. Ik weet nu heel goed hoe ik het in zou vullen, denk ik. Ook wel confronterend hoe ik die opleiding binnenkwam. Om een oude versie van jezelf te zien, die toch wel meer *cringy* is. Dat ik zo op zoek was naar erkenning de hele tijd. Maar het is wel waar. Echt heel erg naar erkenning en identiteit aan het zoeken. (Bijlage 3)

WAARDEN

Het interview start met een diamond-rankingopdracht waarbij ik de deelnemers vraag om terug te denken aan het jaar voor ze aan Creative Writing [CW] begonnen. In dat jaar zijn de deelnemers 17 tot 21 jaar oud. Allemaal geven ze aan moeite te hebben om zich weer te herinneren wat ze toen dachten en vonden, maar het lukt alle deelnemers om tot een definitieve rangschikking te komen. De opdracht roept zelfreflectie op die zowel niet als wel gerelateerd is aan hun schrijverschap: “Heel raar om weer aan mijn 19-jarige zelf te denken. Hoe anders ik was als 19-jarige - mag ik schelden? - kutkoter. Ze was wel een beetje arrogant.” (Bijlage 4) Er worden ook al vergelijkingen gemaakt met hoe ze nu naar zichzelf en hun schrijverschap kijken. De rangschikkingen zijn opgenomen in bijlage 1. De gemiddelde waardering per waarde is als volgt:

WAARDEN	GEMIDDELDE LAAG
Erkenning	2
Inspiratie	2
Zelfontwikkeling	2,4
Imago	3,2
Educatie	3,2
Verbinding	3,2
Autonomie	3,4
Samenwerkingen	3,4

Competitie	4
Sociaal-maatschappelijke impact	4
Netwerken	4,2
Ondernemerschap	4,2
Toekomstgerichtheid	4,2
Traditie	4,4
Inkomsten	5

Twee waarden belanden in de eerste laag tijdens de eerste diamond ranking-opdracht: bij drie is dit deelnemers inspiratie en bij de andere twee deelnemers erkenning. Deze twee waarden scoorden gemiddeld ook het hoogst.

Erkenning

Erkenning wordt door alle deelnemers in de bovenste drie lagen gelegd en dus als belangrijk gewaardeerd. Bram en Katja plaatsen de waarde in de eerste laag. Voor Bram betekende erkenning vooral 'leuk gevonden worden'. Het was volgens hem 'een hele kinderlijke benadering eigenlijk van dingen die ik later ook nog wel belangrijk vind, zoals bijvoorbeeld gezien worden en zo en goed begrepen worden[.]' Hij is kritisch op zijn jongere zelf, maar ontkent niet het belang van erkenning.

Katja vond erkenning in het voordragen van zelfgeschreven teksten.

En toen ben ik dus heel veel gaan... uiteindelijk poëzie uit mijn dagboek gaan voorlezen en dat vond ik heel eng en dat was heel erg speciaal voor mij, omdat ik daardoor een soort van uit mijn schulp ben... ik heb mezelf uit mijn schulp gejaagd daarmee. En toen bleek ik er helemaal niet superslecht in te zijn. Dus daarin heb ik toen erkenning gevonden in dat ik iets kon, terwijl, ik kan natuurlijk heel veel dingen. Alleen op dat moment denk ik wel dat ik een soort van identiteit, of een soort levenspad daarin had gevonden.

Ze noemt erkenning ook een doel dat ze voor de opleiding had. Ze wilde 'iets schrijven en daar dan bekend mee worden en erkenning mee krijgen'.

Erkenning werd door de deelnemers grofweg op twee manieren geïnterpreteerd: erkenning krijgen als persoon (leuk gevonden worden) en erkenning krijgen als schrijver of maker (ergens goed in zijn). Voor zowel Katja als Bram is de erkenning niet alleen gelinkt aan het schrijverschap, maar ook aan het persoonlijke. Het schrijverschap is een middel om erkenning te vergaren als persoon, om leuk gevonden te worden, maar ook om de eigen identiteit te ontdekken.

Ook Tiemen plaatst erkenning in de top 3. Hij zegt over deze keuze:

Erkenning, omdat ik het ook wel heel leuk vond als anderen erkenden... zeg maar mijn creatieve kant erkenden en dat cool vonden, of zo. Ik heb veel korte films gemaakt ook op de middelbare school.... Ja, dat was heel leuk. En dan ging ik altijd wel een screening organiseren waar andere mensen dan konden komen kijken, een soort première, zeg maar.

Net als Katja verbindt hij een handeling aan het zoeken van erkenning. Voor hem is dat het organiseren van een screening. Voor Katja was dit optreden. Bram schreef destijds blogs. Hij haalde er erkenning uit als deze goed gelezen werden. Ze deelden hun werk dus al voor de opleiding met anderen en een belangrijke reden hiervoor was het krijgen van erkenning.

Associaties met erkenning zijn niet altijd positief. Siep zegt hierover: “[I]k vindt het aan de ene kan wel belangrijk en aan de andere kant gaat het voor mij al heel snel richting gevoelens die voortkomen uit onzekerheid en dat vind ik dan weer minder belangrijk.” En Bram zegt: “[I]k zou willen dat ik het minder belangrijk vind dan dat ik het vind.” Het is een waarde die veel kritische zelfreflectie oproept.

Inspiratie

Inspiratie scoort hetzelfde gemiddelde en wordt zelfs door drie deelnemers als belangrijkste waarde gekozen. De andere deelnemers, Katja en Bram, plaatsen inspiratie in respectievelijk de derde en vierde laag. Inspiratie draait om een persoonlijke ervaring. De deelnemers interpreteerden de waarde allemaal op een eigen manier.

Voor Siep was inspiratie heel belangrijk. Gedurende het interview spreekt hij vaak over inspiratie als een object, waaronder makersvuur, een constant aanstormend ding en ideeën op een gasfornuis. “[D]ie inspiratie was leidend voor alles, was gewoon echt een soort enorme bal van inspiratie en ideeën en willen maken en willen schrijven en willen ontwikkelen.” Het is iets dat altijd aanwezig is bij hem. De woordkeuze die gepaard gaat met zijn beschrijvingen van inspiratie drukken een urgentie uit die niet bij alle deelnemers even merkbaar was.

Tiemen belangrijkste reden om te schrijven was het plezier dat hij eraan beleefde. Hij legt inspiratie in de bovenste laag, omdat deze volgens hem het beste aansluit bij plezier.

Dus inspiratie omdat dat denk ik het meest verband houdt met het plezier en met hoe ik toen te werk ging... [...] dan had ik een idee en dan ging ik dat uitwerken en dan ging ik dat gewoon doen en daar zit ook een beetje plezier in voor m'n gevoel. [...] Ook het inspireren van anderen, dat zat er ook nog wel bij, dat ik het gewoon leuk vond om een verhaal te kunnen vertellen en je dat ook tof vond dat anderen daar mee konden.”

Voor Lauren staat inspiratie nog het meest gelijk aan ideeën. “Inspiratie, gewoon weten welke ideeën het waard waren en welke niet. En een idee hebben van hoe ik dat... hoe ik van inspiratie tot product

zou kunnen komen.” Ze benadrukt ook dat ze zelf dingen wilde maken, omdat ze gewend was onder regie van een ander te staan.

Bram zegt het minst wat aan inspiratie gerelateerd kan worden. Hij plaatst de waarde dan ook het laagst. Hij zegt zich ingeschreven te hebben voor CW omdat de opleiding ‘eigenlijk gewoon ook wel heel leuk’ klinkt. Plezier is de meest genoemde reden om te schrijven in relatie tot inspiratie.

Zelfontwikkeling

De extra toegevoegde waarde zelfontwikkeling wordt door alle deelnemers in de bovenste helft van de diamant gelegd. Wat de deelnemers zeggen over zelfontwikkeling is niet altijd even goed te duiden. Reden hiervoor kan zijn dat de waarde overlap heeft met zowel educatie als toekomstgerichtheid. Zo zegt Lauren bijvoorbeeld: “Ik vind zelfontwikkeling wel belangrijk, maar het moet wel doelmatig zijn.” Voor haar moet zelfontwikkeling ten dienste staan van een toekomstig project. Bij deze uitspraak zou toekomstgerichtheid goed passen. Toch plaatst ze zelfontwikkeling hoger dan toekomstgerichtheid.

Aan Katja vraag ik wat volgens haar het verschil is tussen educatie en zelfontwikkeling. Daarop zegt ze: “[I]k denk dat ik die zelfontwikkeling, denk ik, heel goed kan, ook zonder opleiding.” Educatie associeert ze met ‘feitelijke kennis’, zoals het analyseren van teksten, ‘tools’ aangereikt krijgen, schrijfregels leren als *show don’t tell*. Zelfontwikkeling zou dit niet zijn.

Zelfontwikkeling is een term die snel geassocieerd wordt met persoonlijke ontwikkeling. Siep heeft de definitie van zelfontwikkeling niet bekeken en duidt de term vrij breed. Hij koppelt het aan onzekerheid als persoon, maar ook wel aan ontwikkeling van zijn schrijverschap. Bram zegt later in het interview over zelfontwikkeling: “Dat was toen gewoon de manier voor mezelf om volwassener te worden.” Ook hij legt dus een link met persoonlijke ontwikkeling, niet zozeer een creatieve ontwikkeling.

Inkomsten

Opvallend is dat inkomsten het laagst scoort van alle waarden. Vier van de deelnemers hebben inkomsten in laag 5 of 6 geplaatst, en dus bij de drie minst belangrijke waarden. Alleen Siep plaatst inkomsten niet in een van de onderste twee lagen, maar in laag drie. Over inkomsten heeft hij niet gesproken tijdens dit deel van het interview, niet als motivatie om te schrijven en ook niet als obstakel.

De meest gegeven reden om inkomsten onderaan te plaatsen is dat ze er destijds niet mee bezig waren. Bram plaatst de waarde als laagst, met de volgende verklaring: “Ik zat ook wel in, denk ik, de gelukkige positie dat ik me daar nooit zo heel veel zorgen om heb hoeven maken. Het is niet dat ik

nooit heb gewerkt, maar ja, ik dacht, inkomsten. Dan kan ik ook gewoon in de kroeg werken. Ik kan overal wel inkomsten vandaan halen.” Inkomsten hoefde hij dus niet per se uit zijn schrijverschap te halen.

Lauren kan er kort over zijn: “Inkomsten, als ik daarmee bezig was geweest, was ik denk ik nooit naar de kunstacademie gegaan. *Let's be real here.*” Ze had dus ook niet de verwachting veel geld te zullen verdienen als schrijver. Ook voor Tiemen speelden inkomsten geen rol in waarom hij wilde schrijven. “[I]k was helemaal niet bezig met dat dit, dat het creatieve werken ook een soort van carrière zou kunnen zijn, of zo, waar je echt geld mee kan verdienen of van moet zien rond te komen.” Voor CW koos hij omdat hij het leuk vond, niet vanwege een perspectief op inkomsten.

Katja heeft wel over inkomsten nagedacht, al was het geen belangrijke reden om te schrijven. “Ik was er wel mee bezig in de zin dat ik dacht, dit verhoogt mijn kansen op inkomsten, deze opleiding, dit papiertje. Kan je gewoon vermelden, boem, boem, maar ik was er totaal niet op een concrete manier ermee bezig.”

Toekomstgerichtheid

Katja kiest wel voor CW om haar kansen op inkomsten te vergroten. Dit is een toekomstgerichte keuze, toch plaatst ze deze waarde op de vijfde laag, naast inkomsten. Reden hiervoor is dat ‘een concreet doel stellen en meerjarenplan of -strategie uitstippelen’ niet aan haar besteed is.

Tiemen plaatst de waarde hoger, maar is op dat moment niet bezig met schrijven als carrière.

“[T]oen was ik gewoon bezig met, ah, dat is een leuk idee, dat ga ik uitwerken.” Hoewel Katja er meer mee bezig was dan Tiemen, plaatst ze de waarde één laag lager. Voor haar weegt het toekomstaspect te zwaar. Ze zou wel zien wat ervan kwam. Voor Tiemen is het één van de waarden waar hij niet zo mee bezig was.

Terug naar toen

De deelnemers dachten niet allemaal evenveel na over hun schrijverschap voor ze aan de opleiding begonnen. Bram, Tiemen en Lauren zeggen er niet over nagedacht te hebben in termen vergelijkbaar als gebruikt in de opdracht. Dit geldt met name voor waarden die ze onderaan in de diamant plaatsen. Dit, in combinatie met het feit dat ik ze vraag zich te verplaatsen in een vroegere zelf van zeven á acht jaar geleden, maakt dat de antwoorden niet zeer nauwkeurig zijn. Het gevaar is dat de rangschikking is op dat moment niet zozeer van belangrijk tot onbelangrijk is, maar een rangschikking wordt van de mate waarin de deelnemers ‘bezig waren’ met de waarden.

Daarnaast beïnvloedt ook de interpretatie van de waarden de positie ervan.

Toekomstgerichtheid is hier een goed voorbeeld van. Katja plaatst de waarde onderaan omdat ze het sterk associeert met de toekomst, waar ze niet te veel mee bezig wilde zijn, terwijl ze ondertussen

wel belang hechtte aan haar artistieke en professionele ontwikkeling. Tiemen, die de waarde een laag hoger plaatst, was daar in tegenstelling tot haar, zei zich niet bewust te zijn van de carrièremogelijkheden als schrijver.

De opdracht werd behalve moeilijk ook leuk en confronterend gevonden. Ze stonden erbij stil in hoeverre ze veranderd zijn sindsdien. Hierop werd ook kritisch gereflecteerd en een aantal deelnemers had ook de neiging om te reflecteren op de waarden van toen vanuit het perspectief van nu. De rangschikking van kernwaarden gaf de deelnemers een manier om over hun schrijverschap van toen na te denken.

Aan twee deelnemers vroeg ik ook of ze een waarde misten. Voor Tiemen was inspiratie niet volledig toereikend om uit te drukken dat hij schrijven vooral leuk vond. En Katja mistte nog een waarde die het zoeken naar identiteit dekt. Ze drukken iets persoonlijks uit, daarom zouden dergelijke waarden het best bij het regime van de inspiratie passen.

Schrijverschap en makerschap liggen dan ook dicht bij het regime van de inspiratie. Autonomie en inspiratie worden ook door de deelnemers gemiddeld gezien hoog geplaatst. Dat schrijvers hun schrijven vaak rechtvaardigen vanuit het regime van de inspiratie, zou een reden kunnen zijn dat er juist binnen dit regime meer behoefte is aan een grotere variatie aan kernwaarden.

Mogelijke waarden zouden kunnen zijn: zelfexpressie, authenticiteit en plezier.

LITERATUUR

Om hun kennis over literatuur in kaart te kunnen brengen, stelde ik de deelnemers de vraag: wat wist je van literatuur en de literaire wereld? Ze gaven alle vijf ongeveer dezelfde antwoorden. Ze lazen graag en veel, maar van literatuur en de literaire wereld wisten ze voor CW bijna niets.

Vier deelnemers beantwoordden de vraag met wat ze zoal lazen destijds. Alleen Lauren doet dit niet, maar zij heeft eerder in het interview al aangegeven wat ze interessant vond om te lezen.

Bram	Literatuurlijst Nederlands, gedichten
Katja	Literatuurlijst Nederlands, essays (Groene Amsterdammer), poëzie
Lauren	Fantasy, historische romans, Dimitri Verhulst, Tolkien (eerder antwoord)
Siep	Literatuurlijst Nederlands, Tolkien, [Brandon] Sanderson, Ursula Le Guin, classics als Dorian Grey, <i>Dracula</i>
Tiemen	Vooral Nederlandse literatuur, Tommy Wieringa, Lucas Rijneveld, Maartje Wortel (korte verhalenbundel)

Bram, Katja en Siep noemen de literatuurlijst van de middelbare school. Bram las die boeken met plezier: "Ik heb mijn lijst voor Nederlands daadwerkelijk gelezen, dus ik vond dat ook echt wel leuk." Siep is minder enthousiast: "Ik had wat gelezen van een beetje de onze grote, onze giganten van onze Nederlandse literatuur, maar omdat dat verplicht was bij Nederlands." Hij gaf toen, net als nu, de voorkeur aan speculatieve fictie. En Katja zegt: "[D]e boeken die ik *moest* lezen vond ik niet zo leuk." Alle deelnemers zijn in contact gekomen met Nederlandse literatuur via de literatuurlijst en het vak Nederlands op de middelbare school, zij het voor het eerst of niet. Omdat drie van de deelnemers deze noemen, is het aannemelijk dat de lijst een grote invloed heeft gehad op hoe zij naar literatuur keken.

Alleen Bram brengt op ook thuis actief met literatuur in contact te zijn gebracht. "Ik ben ook wel een beetje opgevoed met gedichtjes, dus ik wist al wel hoe je een gedicht moest lezen, bijvoorbeeld." Andere plekken of mensen die invloed hebben gehad, werden niet genoemd.

Literaire wereld

Alle deelnemers zeiden dat ze voor CW weinig wisten van de literaire wereld. Alleen Katja bezocht wel eens een literaire avond. De term literaire wereld is voor haar niet eenduidig. "Ja, wat is dat dan? En wat zou ik daarvan weten? Ja, ik kende wel wat dichters, dan, in Amsterdam, of zo, een beetje in het alternatieve circuit. Ik ging wel eens naar van die avonden, de Molli, en de Vondelbunker. En daar waren dan allemaal mensen poëzie aan het voordragen." Deze avonden vormden voor haar een beeld van de literaire wereld. Ze wist dat de literaire wereld groter was.

Lauren legt een verband tussen de literaire wereld en andere genres: "Ik wist dat het boekenbal bestond en, dit is iets dat tijdens de opleiding naar voren kwam, ik had al een donkerbruin vermoeden dat de Nederlandse literatuur niet zo open stond voor dingen als fantasy, en zo." Hieruit blijkt dat ze al een idee had van de literaire traditie in Nederland.

In de interviews worden geen waarden gekoppeld aan de literaire wereld behalve op indirecte wijze traditie. Siep en Tiemen associëren de literaire wereld met het uitgeven van een boek en geven in hun antwoord beiden aan dat ze ook daar niet zo veel van wisten. Bram zegt slechts dat hij er op dat moment niets van wist.

Zolderkamerideaal

Als ik hen vraag naar hun beeld van schrijverschap op dat moment, worden ook weinig waarden genoemd. Ze associëren schrijverschap met veel schrijven en alleen schrijven. Tiemen noemt daarnaast nog creativiteit. Katja's idee van schrijverschap destijds wijkt het meest af van hoe de andere deelnemers het zagen. "Mensen die dingen zeiden, die andere mensen niet durven te zeggen. En dat je daar dan ook best wel je tijd voor kon nemen om dat te bedenken [...] Dat je dan als dichter,

zeg maar, zo van stad naar stad kan reizen, van optreden naar optreden.” Haar beeld van schrijverschap ligt in lijn met haar beschrijving van het ‘alternatieve circuit’ binnen de literatuur dat ze kende van literaire avonden die ze bezocht. Dit is geen eenzaam schrijverschap. Daarnaast noemt ze drijfveren om te schrijven: “Ik wil wel op zoek naar betekenis, of op zoek naar, naar de juiste manier om iets te zeggen wat gezegd moet worden.” en “Daar hoorde een esthetiek of levensstijl bij die ik wel waardeerde.” Deze verantwoordingen passen het best binnen het regime van de inspiratie.

Wie ook verder kijkt dan het veel schrijven is Lauren. Ze erkent dat ze het zag als een eenzaam beroep. “[M]aar wel een beroep dat ook wel te combineren viel met andere bezigheden. Schrijven gebeurt natuurlijk veel als je niet aan het schrijven bent. En dat wist ik toen al wel. [...] Ik schreef, en deed heel veel dingen tegelijkertijd, dus ik wist dat het kon.” Het schrijven zelf ziet ze dus nog wel als iets dat alleen gedaan wordt, al is de schrijver als persoon niet per se alleen maar bezig met schrijven.

Hoewel bij iedereen inspiratie hoog in hun waardenschema stond, associeert verder niemand de waarde met het schrijverschap. Het alleen zijn, vooral tijdens het schrijven, door Bram het ‘zolderkamerideaal’ genoemd, zou gelinkt kunnen worden aan autonomie, maar het verband is niet heel sterk. Hun antwoorden blijven vaak bij een praktisch beeld van het schrijverschap.

KIEZEN VOOR CREATIVE WRITING

De deelnemers zijn alumni van CW, dat betekent dat ze alle vijf op een moment hebben besloten zich in te schrijven voor de schrijfopleiding. Bram en Siep zaten op dat moment nog op de middelbare school. Tiemen zat in het eerste jaar van de studie filosofie. Lauren had een tussenjaar genomen en Katja was inmiddels 3 jaar van de middelbare af. Zij had ondertussen VAVO gedaan, gewerkt en gereisd.

Plan B

Waar Siep al sinds zijn vijftiende of zestiende al zeker wist dat hij CW wilde studeren, was het voor twee van de deelnemers hun plan B. Bram en Lauren auditeerden ook voor theateropleidingen. Lauren werd voor geen enkele theateropleiding toegelaten. Bram werd alleen toegelaten tot een mbo-theateropleiding, maar koos toch voor CW, ook al noemde hij CW zijn plan B. Om tot die keuze te komen sprak hij een aantal mensen. “En die zeiden eigenlijk allemaal, ja, volgens mij kan je er niet echt een verkeerde keuze in maken, want bij allebei zul je anders gaan leren nadenken over kunst. En daarom ben ik CW gaan studeren, maar niet per se voor het schrijven.”

Als Bram niet voor CW koos voor het schrijven, waarom dan wel? “Nou ja, voor het idee van op een kunstschool te zitten, eigenlijk voor het imago en voor de erkenning dat ik toch wel echt een kunstenaar was.” Omdat hij niet toegelaten was tot een hbo-theateropleiding, vond hij daar die erkenning niet. Het beeld dat hij had van CW sloot ook aan bij hoe hij graag gezien wilde worden. “Ik was gewoon echt nog wel een beetje een puber, dus ik was gewoon heel veel bezig met leuk gevonden worden en met interessant gevonden worden en ik dacht, nou ja, dit is wel een studie waarbij je interessant klinkt. Ik denk dat dat het meest eerlijke antwoord is.”

Bram legde in de eerste diamond-rankingopdracht erkenning en imago in zijn top drie. Deze woorden gebruikt hij ook in het antwoord dat hij geeft op de vraag waarom hij CW is gaan studeren. Als het om erkenning en imago gaat, maakt hij onderscheid tussen persoon en kunstenaar. Hij wilde vooral de erkenning als persoon en leuk gevonden worden.

Lauren heeft zich wel ingeschreven voor CW voor het schrijven.

Ik had een meeloopdag gedaan. [...] Die was heel goed bevallen. En schrijven was toch wel een soort rooie draad altijd, ongeacht met wat voor andere dingen ik ook mee bezig was, op een gegeven moment kwam ik altijd wel terug naar het schrijverschap. [...] En toen dat theater eigenlijk een beetje wegviel, of dat die noodzaak om daar 24/7 mee bezig te zijn, die obsessie eigenlijk een beetje, uit mijn systeem kwam, eindelijk, bleef dit over. En ik vond schrijven gewoon een goed idee. Dus toen dacht ik, ik ga het gewoon proberen.

Toen de focus op theater voor Lauren wegviel, bleef schrijven over. Of ze voor schrijven eenzelfde noodzaak voelt als ze eerder voor theater voelde, zegt ze niet. Schrijven vond ze ‘gewoon een goed idee’. Het was iets dat ze al lange tijd veel deed.

Net als voor Bram was voor Katja was erkenning belangrijk. Zij betreft deze erkenning meer op ‘ergens goed in zijn’, dus meer op haar schrijverschap. Ze noemt ook meer redenen waarom ze voor CW heeft gekozen. Ze kon er creativiteit in kwijt en noemt schrijven een uitlaatklep. Daarnaast zegt ze ook: “[H]iermee vergroot ik mijn kansen om iets te doen met schrijven en als ik die opleiding niet was gaan doen, was ik misschien wel gaan kijken naar andere soort baanmogelijkheden.” Ook deze keer brengt ze het niet in verband met de waarde toekomstgerichtheid. Katja verantwoordt de keuze voor CW met waarden die tijdens de opdracht gebruikt zijn, al noemt zij ze niet allemaal letterlijk: erkenning, inspiratie en toekomstgerichtheid.

Voor Siep was CW al lang onderdeel van zijn plan om schrijver te worden, dat ontstond toen hij erachter kwam dat boeken maken iets is ‘wat je kunt doen met je leven’. CW was “de enige opleiding die deed wat het deed”, wat inhoudt “dat je eigenlijk vanuit alle soort van kanten en facetten van de literatuur wordt opgeleid”. Een ander plan was er niet. “Ik moest van m'n moeder een plan B, maar ik

had eigenlijk geen plan B. Het was altijd gewoon dit, want dit voelde als je meest logische, soort stapsteen naar het pad dat ik wilde bewandelen.” Ook voor Siep was de keuze voor CW gedreven door toekomstgerichtheid.

Tiemen zag CW als een mogelijkheid om veel te kunnen schrijven en dat serieuzer te gaan nemen. “Ik wilde er echt veel tijd voor hebben en een goed excuus hebben, zeg maar, om gewoon de hele tijd met schrijven bezig te kunnen zijn en echt te leren van mensen.” De studie filosofie die hij op dat moment volgde, motiveerde hem om ‘zelf dingen te maken en dingen over te brengen’. Zijn motivaties om CW te studeren zijn inspiratie en zelfontwikkeling, maar zijn overweging is ook strategisch: het geeft hem ook de tijd en de middelen om beter te worden.

Daarom verbindt ook Tiemen een toekomstgerichte waarde aan zijn keuze voor CW.

Verwachtingen

Wat die opleiding hen te bieden heeft, daarvan zijn ze in verschillende mate op de hoogte. Zo had Siep op dat moment al meerdere open dagen bezocht en heeft Lauren haar oordeel over de opleiding vooral laten bepalen door het auditieproces en de meeloopdag. Op basis van de meeloopdag bepaalde ze ook haar verwachtingen van de opleiding. Net als Siep noemt ze als verwachting variatie. Katja ziet vooral praktische voordelen: “Ik verwachtte van CW dat ze me praktische tools zouden aanreiken om beter te worden in schrijven.” Tiemen verwachtte iets vergelijkbaars als Katja.

Deze verwachtingen beschrijven hun verwachting wat ze zullen schrijven en dat ze beter zullen worden in het schrijven. Het ontwikkelen van andere aspecten van het schrijverschap wordt nauwelijks genoemd, net als het praten over de vragen waarom schrijf je en wat wil je schrijven?

Alleen Brams verwachtingen zijn niet gerelateerd aan zelfontwikkeling of toekomstgerichtheid. Hij verwacht een soort levensstijl: “Heel veel aan elkaar voorlezen en inspiratie uit elkaar halen en [...] je werkt gewoon lange dagen en je kunst is je leven.”

Poëtica

De deelnemers noemen als doel of verwachting weinig in de lijn van poëtica. Poëtica, of specifiekere auteurspoëtica is “het geheel van literaire opvattingen van een schrijver” (Algemeen Letterkundig Lexicon) en ondervangt vragen als waarom ze schrijver willen worden en wat literatuur volgens hen betekent. De poëtica van een schrijver geeft een dieper inzicht zijn schrijverschap. Nadenken over poëtica kan niet zonder de waarden die iemand aan het persoonlijke en artistieke leven koppelt.

Poëticaal waren de deelnemers dan ook nog niet zo sterk ontwikkeld. Ze leken allemaal een idee te hebben van waarom ze schrijver wilden worden, maar het was geen vraag die ze veel bezighield. Zich aanmelden voor CW deden ze omdat ze beter wilden leren schrijven, of om hun kansen te vergroten,

niet per se omdat ze bijvoorbeeld literatuur beter wilden begrijpen of omdat ze wilden leren hoe ze hun schrijverschap in konden zetten voor sociaalmaatschappelijke doeleinden.

Eenmaal gestart met CW zullen ze wel gestimuleerd worden hier aandacht aan te besteden en hier ook in te ontwikkelen. In de OER van CW wordt poëtica als volgt gedefinieerd: “de artistieke en persoonlijke ontwikkeling, met aandacht voor zowel de vaktechnische vaardigheden als voor omgevingsgerichtheid, persoonlijke interesses en maatschappelijke en branche-gerelateerde ontwikkelingen.” (Tazelaar, 2023) Deze ontwikkeling is niet alleen gericht op het eigen werk, maar leunt ook op een naar buiten gerichte blik.

Op de vraag naar hun verwachtingen noemen de deelnemers nog met name artistieke ontwikkeling en vaktechnische vaardigheden. Dit weerspiegelt zich in het beeld dat ze hebben van het schrijverschap op dat moment. Alleen Katja, die ook wat ouder is als ze aan CW begint en de literaire wereld al wat meer heeft ontdekt, heeft een beeld van schrijverschap dat verder gaat dan het ‘zolderkamerideaal’ en haar antwoord bevat een zeker idee van auteurspoëtica.

Doelen

In de antwoorden op de vraag waarom ze CW gaan studeren liggen al doelen besloten. Maar als ik specifiek vraag naar hun doelen, komen er ook andere, vaak concretere antwoorden. Bram wilde theater maken, Katja wilde bekend worden en erkenning krijgen, Siep wilde een boek schrijven en Tiemen een dichtbundel. Alleen Lauren had nog geen specifiek doel dan schrijven.

Hun doelen zijn beperkt, vooral gericht op de producten die ze af willen leveren of het krijgen van erkenning. Toch blijkt in antwoorden op een andere vraag dat voor Siep zijn doel om boeken te schrijven toch iets breder is dan dat. Hij zegt ook dat hij “graag verhalen wilde maken die mij, die lezers iets deden, zoals mijn favoriete boeken mij iets deden.” Hij wilde mensen beroeren. Dit geeft aan dat hij wel degelijk nadacht over waarom hij schreef en wat hij wilde schrijven, wat hij ook zegt tijdens het interview.

Begin van schrijverschap

Nagedacht over hun schrijverschap hebben ze allemaal. Ze hebben er immers voor gekozen om zich in te schrijven voor een schrijversopleiding. De mate waarin ze hier over nagedacht hebben wisselt en hun motivaties om te schrijven hebben met name betrekking op zichzelf: ze vinden schrijven leuk en hopen er erkenning door te krijgen van anderen. De indruk wordt gewekt dat ze het belang van auteurspoëtica niet inzien, aangezien het nauwelijks onderdeel uitmaakt van hun beeld van het schrijverschap dat ze op dat moment hebben. Een eigen literatuuropvatting hebben ze ook nog niet. Eenmaal gestart aan CW kunnen ze hier echter niet meer omheen. Dan zullen ze veelvuldig bevraagd worden over hun geschreven werk en schrijverschap.

TIJDENS CREATIVE WRITING

I: Kun je een algemeen beeld van de opleiding geven?

L: Groots, weelderig, turbulent, heel turbulent, moeilijk, het was absoluut geen makkelijke opleiding, soms ook heel oneerlijk en toch best solide. (Bijlage 4)

Het volgende onderdeel van het interview gaat over de 4 jaar tijdens de opleiding. Hoe kijken de deelnemers hierop terug? Het is een grote vraag, waar velen even over na moeten denken voor ze een antwoord gaven. Hoe vat je die 4 jaar, of langer, samen?

Lauren geeft een voorzichtig antwoord. Ze noemt CW 'een soort *breeding ground* voor allerlei kunstzinnige ideeën', die je voor de rest van je leven vormt. Of ze blij is dat ze de opleiding heeft gedaan, zegt ze niet, maar ze heeft er geen spijt van. Ze zou geen andere vorm willen dan die ze nu heeft, en deels bepaald is door CW.

Over de jaren tijdens CW heb ik geen diamond ranking-opdracht uit laten voeren, maar probeer ik aan de hand van de open vragen te weten te komen welke rol de opleiding gespeeld heeft voor de verschillende deelnemers als het gaat om waarden rondom schrijverschap. De reden hiervoor is dat de opleiding 4 jaar duurt, waarbinnen de waarden van studenten elk moment kunnen veranderen, omdat ze juist in die jaren veel ontwikkelen. Dit zou betekenen dat ze voor elk leerjaar de diamant ander in hadden kunnen vullen. Ik had ook kunnen kiezen voor één ijkpunt, bijvoorbeeld leerjaar 3, omdat ze dan al een groot deel van de opleiding gedaan hebben, maar dan blijven de andere leerjaren mogelijk te veel buiten beschouwing. Ik ben vooral geïnteresseerd in de veranderingen gedurende de opleiding en de achterliggende redenen daarvoor, en niet naar hun schrijver- en makerschap op een specifiek moment.

WAARDEN

Educatie

Opvallend is dat Bram, Katja en Tiemen alle drie zeggen dat ze met name het eerste jaar leuk vonden, Bram het tweede jaar ook nog. Katja zegt expliciet dat ze de andere jaren 'echt veel minder leuk' vond. Niet alle jaren werden dus op dezelfde manier beleefd.

Een reden die gegeven wordt waarom de eerste jaren door een deel van de deelnemers leuker gevonden werden dan de latere jaren is dat er andere vakken gegeven werden. “Ik weet wel dat ik het eerste en het tweede jaar zo leuk vond, omdat we gewoon heel veel vakken kregen waar we ook vakinhoudelijke kennis kregen,” legt Bram uit. Naarmate je verder in de opleiding komt, nemen de persoonlijke projecten, zoals een oriëntatieproject, in omvang en hoeveelheid toe. Dit leidt ertoe dat er in de hogere jaren steeds minder ruimte is voor de vakken die ‘praktische tools’ aanreiken. Deze vakken worden door veel van de deelnemers tijdens de interviews positief gewaardeerd.

Sommigen geven er kritiek op dat dit minder werd, met name Katja. “[A]ls je een soort theorie leert, en je past het toe en er is niet per se een goed of fout, maar het gaat er gewoon om dat je dat leert. Dat miste ik en dat had ik liever meer gehad, omdat ik dan een soort van tools had gekregen om mijn eigen praktijk en mijn eigen proces een soort van te leren kennen”. Deze behoefte aan educatie noemde ze eerder al. De vakken waren er wel, maar het werden er minder naarmate de jaren vorderden.

Ook Siep heeft kritiek. Ook hij verwachtte veel te leren, maar voelde zich geremd in zijn artistieke ontwikkeling. Hij had het gevoel dat als het ging om speculatieve fictie ‘niemand die mij echt kan vertellen hoe ik hier nu mij praktisch mijn weg in vind en ook niet praktisch ook als maker.’ Hij spreekt over een gebrek aan kennis over de genres waarin hij schrijft. En deze educatie was wel wat hij belangrijk vond en zocht in de opleiding.

Niet iedereen leert op dezelfde manier. Daarnaast is educatie geen strak afgebakende term. Lauren kan zich vinden in hoe een andere alumni CW omschreef: “Ik zag, Jared [Meijer], die zei toen in een interview op de ArtEZ-site, zei hij iets in de richting van: ik denk ook niet per se dat je echt heel veel leert van de opleiding zelf, maar het duwt je in bepaalde richtingen waar je anders misschien zelf niet op zou gaan.” Deze uitspraak onderschrijft een mogelijkheid tot zelfontwikkeling, meer dan tot educatie.

Samenwerkingen

Siep heeft zichzelf verrast als het gaat om samenwerken. Samenwerking is een onderdeel geworden van zijn schrijverspraktijk in de opleidingsperiode.

[I]k vond eerst buiten de opleiding en later ook binnen de opleiding een liefde voor *collaborative storytelling*, dus voor *roleplay*, *Dungeons and dragons*, dat soort dingen. En dat was nu ook een ontzettend deel geworden van m'n schrijverspraktijk. Dus juist met mensen samen verhalen maken. Dus daar zit een verrassing voor mezelf ook, want ik had mezelf altijd

heel erg gezien als een eenzame schrijver op een zolderkamer, dat blijkt dus helemaal niet zo te zijn.

Het beeld van het eenzame schrijverschap dat eerder nog sterk aanwezig was, verdwijnt tijdens de opleiding bij de deelnemers. Niet alleen maken ze samenwerkingsopdrachten, ook bij individuele opdrachten zijn altijd anderen betrokken. Zij geven peerfeedback. Eén van de eerste dingen die Katja over CW zegt, is dat 'je elkaar kunt stimuleren en helpen om beter te worden.' Tiemen praat hier ook over. "Ik vond het heel leuk [...] dat je met z'n allen zo, in zo'n groep heel erg hard aan je eigen werk aan het werken bent en elkaar aan het vooruit aan het helpen bent." Ze ontdekken dat je leert van het krijgen en geven van feedback en dat ze dat ook leuk vinden om feedback te geven.

Erkenning

Hoewel erkenning volgens de deelnemers vooral voor CW belangrijk was, is het niet geheel onbelangrijk geworden tijdens de opleiding. Zo zorgde de erkenning die Katja kreeg dat mensen wel zaten te wachten op haar observaties ervoor dat ze meer ruimte in durfde te nemen. Ze vond er erkenning in haar schrijverschap. Haar doel om 'het te maken' als schrijfster veranderde wel. Met name in het laatste jaar dacht ze hier veel over na. "Ik denk dat er niet zoiets bestaat als 'het maken.'" Haar visie op succes is ook verandert. De waarde aan haar werk meet ze niet meer af aan traditionele normen van succes, zoals het uitgeven van een boek bij een uitgeverij.

Siep miste de erkenning op de juiste plek te zijn binnen CW. "[I]k weet niet of de plek die mij deze dingen leert en waar ik me in begeef ook in mij geloofd op de manier waarop ik zou willen dat ze in mij geloven." Dit leidde ertoe dat hij overwoog om toch niet meer in de speculatieve genres te schrijven. De beslissing om slechts literair te schrijven heeft hij toch niet gemaakt. Hij is blijven schrijven in het speculatieve genre tijdens de opleiding.

Authenticiteit

In sommige gevallen noemden de deelnemers waarden die niet gebruikt werden in de diamondranking opdracht. Een voorbeeld hiervan is authenticiteit. Katja vond het moeilijk om tijdens de opleiding de balans tussen educatie en authenticiteit te vinden. Ze wilde graag beter leren schrijven, maar door het krijgen van feedback en beoordelingen voelde ze de neiging om zich aan te passen aan de docent en daardoor aan authenticiteit in te leveren. Authenticiteit ligt dicht bij autonomie, een waarde die Katja ook belangrijk vindt.

Veranderende waarden

De waarden van de deelnemers zijn door de jaren op CW heen veranderd. Niet alleen bij Siep, die ontdekte dat samenwerken een belangrijk onderdeel van zijn schrijverschap is geworden. Ik heb niet expliciet gevraagd naar veranderingen van waarden. Toch noemen vier deelnemers wel waarden die

voor hen veranderd zijn in de loop van die tijd. Dit zijn antwoorden die gegeven zijn op andere vragen over de periode tijdens CW. Dit geeft dus ook geen compleet overzicht. In het volgende hoofdstuk wordt de verandering van waarden explicieter bevraagd en beantwoord.

Voor Katja is onder andere ondernemerschap belangrijker geworden. “En wat ik me ook gerealiseerd heb, door juist op een kunstacademie te zitten dat als je iets met je creativiteit wilt, moet je gewoon een ondernemer worden of je moet daarnaast een baan hebben.” De erkenning die haar dreef voor de opleiding is naar de achtergrond geraakt. “Ik hoef niet heel hard te werken om iets te bereiken, merk ik op dit moment. [...] Ik vind het belangrijker om iets te veranderen, of zo. Wat dat dan ook is.” Katja is nog steeds op zoek naar welke waarden ze belangrijk vindt en hoe ze daar iets mee kan doen.

Ik vraag Bram naar zijn doelen en hij begint meteen over de diamond-ranking opdracht.

[E]r zijn wel echt een boel dingen van beneden naar boven en van boven naar beneden gegaan. Wel geleidelijk. Dus eerst kwamen die dingen als netwerk en traditie kwamen omhoog als thema's waar ik over na wilde denken ook wel en die me ook wel interesseerden. En later gingen ook dingen als erkenning en imago naar beneden.

Zijn doelen en waarden zijn dus sterk met elkaar verbonden.

Voor Lauren werd imago ook minder belangrijk. “Ik vond imago, denk ik, heel belangrijk aan het begin. Ik wil nu vooral gewoon coole dingen maken. En of dat dan literair is, of niet, maakt niet uit, want ik bepaal dat toch.” Ze hoeft geen literair imago te hebben. Het kwaliteitsoordeel dat met literatuur geassocieerd wordt, is niet meer relevant voor haar.

De oorzaak van deze veranderingen is niet altijd even goed te achterhalen. Dat ondernemerschap belangrijker is geworden, is terug te leiden tot vakken die op CW gegeven werden. In het tweede jaar wordt tijdens Schrijven en Spreken aandacht besteed aan ondernemerschap. Bram, Katja en Lauren zeggen daar alle drie in meerdere of mindere mate iets over. Siep ontdekte *collaborative storytelling* juist buiten de opleiding om.

Daarnaast zijn er nog een aantal andere factoren die een belangrijke rol kunnen spelen. Zo waren de deelnemers allemaal jong toen ze aan de opleiding begonnen. Het is niet ongewoon dat de waarden, over alle aspecten van het leven, veranderen in de jongvolwassen periode.

LEREN OVER WAARDEN EN POËTICA

Een aantal vakken richt zich op vragen rondom schrijverschap, zoals Schrijven en Spreken, dat in meerdere jaren wordt gegeven. Het volgen van deze vakken werd door iedereen anders ervaren.

Katja

Als ik vraag naar de vakken rondom poëtica, zegt Katja: “Daar heb ik een haat-liefdeverhouding mee, net als met die kaartjes van jou. Ik vind het heel erg leuk om daarover na te denken, en tegelijkertijd is het voor mij een heel lang proces waar ik toch altijd wel mee bezig ben, of zo, die zelfreflectie. Dus voor mij hoeft het dan niet in een vak.” Voor haar waren deze vakken ‘misschien helemaal niet’ nuttig. “Op de opleiding had ik het gevoel dat we veel meer nadachten dan dat we deden en dat werd voor mij heel erg beklemmend.” Alleen nadenken over wat voor soort schrijver je bent, vindt ze te beperkend. “Je moet ook gewoon nadenken wat je wil met je leven[.]” De waarden die je belangrijk vindt in het leven, bepalen ook hoe je naar je schrijverschap kijkt.

Bram

Bram vond de link tussen jezelf en wat je maakt ‘best wel zwaar’. Hij was 17 toen hij aan CW begon. “[I]k wist niet precies wie ik was en dat was wel de vraag die de hele tijd op tafel lag. Waarom schrijven jullie dit? Mag jij dit schrijven?” Later werd het makkelijker voor hem. Toen werden de lessen over poëtica ook nuttiger voor hem. “Toen ik er eenmaal achter was wie ik zelf was en wat ik leuk vond om te doen, en inderdaad, wat mijn kernwaarden zijn als persoon, toen wel.”

Rondom de waarden van literatuur en schrijverschap is hem toch best wel veel verwarring bijgebleven.

[I]k had het idee dat daar wel, binnen CW, een gedeelde mening over was. Wat schrijverschap moest zijn en wat niet schrijverschap was. En dat die mening ook heel erg afhing van wat Frank [Tazelaar] vond. En, dat heb ik wel altijd, ja, ik heb daar altijd wel mee geworsteld, ook wel openlijk mee geworsteld in die opleiding en ook wel, met bijvoorbeeld Frank zelf of met medestudenten, want ik vind dat daar veel te veel nadruk op ligt.

Het idee dat er een gedeelde mening over schrijverschap, of een gedeelde poëtica zou zijn, wordt door meer deelnemers genoemd. Hierover uitten zij zich negatief. Voor Bram was het iets wat voor verwarring zorgde en waarmee hij worstelde. Desondanks lijkt hij uiteindelijk wel zijn schrijverschap ontwikkeld te hebben naar zijn eigen waarden, ook al binnen de opleiding.

Siep

Siep is zowel positief als negatief over de poëticalessen. Hoewel hij wel bezig was met vragen als waarom schrijf ik, nodigden de lessen hem niet uit om zich daar klassikaal over uit te laten.

Dat andere klasgenoten haaks op zijn poëtica leken te staan, hielp ook niet mee.

Aan de ene kant waren ze wel nuttig, want ze stelden me vragen die ik nog steeds, een soort van, bij me heb. En aan de andere kant had het voor mij veel meer kunnen doen als ik vanuit een macroperspectief was meegenomen in dit is waarom wij graag naar schrijverschap willen kijken met jullie klassikaal.

Siep had ook het gevoel 'getoetst' te zullen worden op poëtica, wat ertoe leidde dat hij liever niets zei in klassikale situaties.

I: Had je ook het idee dat er een soort gestreefd werd naar algemene, gedeelde waarden? Bedoelde je dat met het toetsen?

S: Ja, ik had inderdaad wel het gevoel dat er ergens werd gepoogd om die te vinden, maar dat dat natuurlijk eigenlijk een loze strijd is, omdat iedereen zijn eigen manier van schrijverschap heeft. Maar ze probeerden ons volgens mij daarin heel erg mee te nemen in bepaalde pilaren waar je je schrijverschap op kán bouwen, maar ik was heel erg op zoek naar, [...] maar zijn dit dan dingen die je moet doen, of moet ik dit, mag ik dit ook links laten liggen?

Ook Siep ervaarde verwarring rondom poëtica en waarden zoals ze besproken werden op CW. Het gevoel dat er gedeelde waarden zouden zijn rondom schrijverschap, gaf hem het gevoel dat hij daarop getoetst zou worden en dat een afwijkende visie fout zou zijn. Deze gedeelde waarde kenmerkt zich volgens hem door de focus op imago, iets waar hijzelf niet veel mee bezig wilde zijn.

Tiemen

Net als Bram vond Tiemen zichzelf jong. "En ik merk ook wel dat, het is zeg maar heel goed om d'r over na te denken als je zo jong bent als je zo weinig ervaring eigenlijk nog hebt met schrijven." Toch legt hij de nadruk op veranderende waarden. "Het is zeg maar, je gaat niet daar, op dat moment, een soort van bepalen wat voor soort schrijver je bent."

Schrijven en Spreken vond hij een leuk vak.

"Ik vond het wel heel leuk om gewoon echt na te denken over wat wil ik schrijven en wat bestaat er allemaal en hoe verhoud ik me daartoe en dat hielp voor mij heel erg wat ik net zei, dat ik me, voelde dat ik een schrijver aan het worden was, of zo, dat hielp heel erg om daar echt over na te denken van wat ben ik nou eigenlijk aan het doen?"

Op deze manier over schrijverschap nadenken was nieuw voor hem. Hij vond het vak nuttig, maar meer aandacht had er van hem niet aan poëtica besteed hoeven worden.

Lauren

Tijdens een van de vakken rondom poëtica en schrijverschap heeft Lauren De Torenkamer opgericht, een collectief waarin ze nog steeds actief is. Deze vakken maken volgens haar het verschil tussen een schrijfopleiding en een reguliere schrijfworkshop.

Ze geeft aan dat de hoeveelheid aandacht die eraan besteed moet worden, verschilt per persoon. “Ik ben er best veel mee bezig geweest, maar in vergelijking met sommige van mijn klasgenoten ben ik veel minder lang bezig geweest met wie ben ik als auteur. Ik was druk bezig met, *I don't know*, ruimteschepen, of zo.” Ze vraagt zich af of ze zoveel lessen nodig gehad hebben als dat ze gekregen hebben over poëtica.

Kritisch

CW heeft de deelnemers een nieuwe manier gegeven om na over hun schrijverschap. Daar zijn de meeste deelnemers positief over. Voor Lauren hebben de lessen ook iets concreets opgeleverd, een collectief. Toch merk ik bij veel deelnemers ook onvrede als het gaat om de waarden rondom schrijverschap zoals deze behandeld werden op CW. Twee kritiekpunten komen het meest naar voren.

Allereerst wordt volgens een deel te veel aandacht besteed aan poëtica en waarden. Niemand vindt dat er te weinig aandacht aan besteed werd. Voor Katja werkte dit zelfs belemmerend. En wanneer je het moeilijk vindt om je daarin te uitten, wordt het nut van de lessen minder. In dat geval kan de hoeveelheid aandacht ook gemakkelijk als te veel worden ervaren.

Daarnaast wordt er door een deel van de deelnemers gesproken over ‘gedeelde waarden’. Het zou dan gaan over een beste vorm van schrijverschap die als nastrevenswaardig gezien wordt binnen CW. Dit is paradoxaal, aangezien de lessen handvaten zouden moeten bieden om je eigen waarden te ontdekken en een eigen poëtica te ontwikkelen.

De enige die hier op geen enkele manier iets over zegt is Tiemen. Zijn doel is het schrijven van romans, en hij schrijft veel literaire teksten. Wellicht is daar de reden te zoeken dat hij geen onvrede uit over ‘gedeelde waarden’. Deze vorm (volgens Katja) en dit genre (volgens Siep en Lauren) sluiten probleemloos aan bij de tekst die het meest gewaardeerd zou worden binnen CW. De kritiek die hij wel heeft gaat over de persoonlijke projecten. Hij vond het tof om creatief uitgedaagd te worden, maar mistte wel wat aansturing.

LITERATUUR

Voor CW hebben de meeste deelnemers een beeld van wat literatuur is dat grotendeels is bepaald door het vak Nederlands op de middelbare school. Dit verandert gedurende CW, waarin ook veel literatuur opgegeven wordt om te lezen en er aandacht is voor de vraag: wat is literatuur? Tijdens het interview geef ik de deelnemers geen definitie van literatuur en als ze hier vragen over stellen, stimuleer ik ze om een eigen definitie van literatuur te hanteren.

Speculatieve fictie

Twee van de deelnemers hebben een voorkeur voor het schrijven van speculatieve fictie: Lauren en Siep. Dit leverde tijdens de opleiding frictie op. Siep schreef al speculatieve fictie vanaf het eerste leerjaar van CW. Lauren begon daar iets later mee. Literair schrijven voelde voor haar niet authentiek en toen ze tijdens de coronalockdown haar oude boeken weer las, inspireerden deze haar om een science-fictionverhaal te schrijven. Daarna is ze dat veel gaan schrijven tijdens de opleiding. “Meer als een soort rebels verzet, dan wat anders. Ook omdat ik het heel leuk vind en ik denk dat er heel veel waarde in zit, hoor.”

Ondanks het rebelse verzet, zegt ze ook dat de docenten ‘tot op zekere hoogte ook wel een punt hadden over de speculatieve fictie’. Ze begrijpt het verschil tussen lectuur en literatuur en erkent dat niet alle speculatieve fictie onder literatuur valt. Ze geeft nu een eigen definitie aan literatuur, en hanteert niet meer de definitie van anderen, “want als ik daarnaar had geluisterd, dan had ik al lang en breed geen literatuur meer geschreven, want volgens hen is wat ik schrijf geen literatuur.”

Siep ervaarde ook dat het schrijven van speculatieve fictie binnen CW niet zonder frictie ging. “Ik heb een soort van altijd het gevoel gehad dat ik een beetje moest boksen tegen zowel mezelf als tegen bepaalde ideeën over literatuur en over wat wel of niet lectuur of literatuur is en wat het kan doen.” Hij kreeg het gevoel dat de genres waarin hij wilde schrijven gezien werden als ‘niet wat we hier doen’.

Andere verhaalvormen

Eenzelfde frictie wordt door de deelnemers niet ervaren als het gaat om theater. Bram spreekt zich niet uit over theater als vorm van literatuur. Hij is wel theaterteksten blijven schrijven, maar geeft geen enkele keer aan dat dat een keuze was die hij moest verantwoorden of een vorm was die niet als literair gezien werd.

Lauren, die net als Bram auditeerde voor theateropleidingen, houdt zich tijdens de opleiding niet meer bezig met theater. Wel vindt ze een nieuwe manier van verhalen vertellen: door middel van games. Ze merkt op dat er weinig verbinding is tussen de opleiding en de gamesindustrie, en dat ze die wilde leggen, maar ook dat games niet literair zijn.

Als het gaat om de beste vorm van literatuur, heeft Katja het idee dat dat binnen CW de roman is. “Frank riep altijd: jullie mogen allemaal geen roman gaan schrijven, maar uiteindelijk is dat wel een beetje wat er gewild is, of wat wel de ultieme uitkomst is.” Ze merkt ook op dat de teksten die opgegeven werden meestal literaire romans waren. Over de visie op literatuur van CW is Katja kritisch.

En daar heerst ook nog steeds best een idee van wat goede literatuur is, zeg maar. En dat is altijd mijn kritiek geweest, en ik heb altijd het idee gehad dat dat best in de wind geslagen is. En dan ze zoiets hadden van, ja, maar dat is niet zo en je kan wel doen wat je wil. En ja, ik ben het daar toch niet mee eens. Dat ik denk, ja, maar je voelt wel dat mensen zeggen, oh, hier moet een diepere laag in zitten, en je voelt wel dat als mensen op een bepaalde manier schrijven, met meer klank en bepaalde type woorden, en wat fragmentarischer, in plaats van wat een directere stijl, die ik denk ik heb. (Katja)

Volgens Katja gaat het idee van wat goede literatuur is op binnen CW over stijl en verhaalvorm. Wie regels als show-don't-tell van harte neemt, schrijft in een 'CW-achtige stijl'. En de verhaalvorm die in haar ogen het meest gewaardeerd wordt is de roman, ook al wordt er ook aandacht besteed aan andere vormen, zoals podcasts, en wordt er openlijk gezegd dat het eigenlijk niet de bedoeling is dat je (alleen maar) romans gaat schrijven. Over inhoud of genres wijdt ze niet uit.

Kritisch

Tijdens CW ontwikkelt de visie op literatuur van de deelnemers. Veel concrete visies heb ik nog niet gehoord, maar het uiten van ongenoegen over literatuurvisies van anderen duidt erop dat ze niet klakkeloos aannemen wat hen verteld wordt. Waar ze voor CW vaak nog aangaven weinig te weten over literatuur, is er tijdens CW reflectie op wat wel literatuur is en wat niet.

Voorbeeld hiervan zijn Lauren als Siep. Beiden geven aan het verschil tussen lectuur en literatuur beter te begrijpen, al gaat het voor beiden te ver om speculatieve genres automatisch onder lectuur te plaatsen, iets wat voor hun gevoel te makkelijk gebeurt binnen CW. ‘

ONTWIKKELEND SCHRIJVERSCHAP

Alle deelnemers schreven voor ze aan de opleiding begonnen. Ze leren tijdens CW niet alleen beter schrijven, maar maken ook kennis met andere vormen van verhalen vertellen. Zo heeft Lauren zich verdiept in het maken van narratieve games. Iedereen heeft zijn/haar schrijverschap verbreedt. Bram is open podia gaan organiseren. Katja heeft proza leren schrijven. Tiemen leerde podcasts maken. En

Siep heeft zoals gezegd ontdekt dat hij toch graag samenwerkt, in de vorm van *collaborative storytelling*.

Doelen

Brams doel is tijdens de opleiding niet veranderd. Hij is zich bezig blijven houden met theater en poëzie. Zijn doel is wel uitgebreid. "Het ook samen met mensen dingen maken begon ik heel leuk te vinden." Daar horen ook de net genoemde open podia bij.

Katja is gedurende de opleiding van doel veranderd. Haar eerdere doel om 'het te maken' als schrijfster is verdwenen. Het was een doel dat samenhang met erkenning, iets dat in de loop van de tijd minder belangrijk voor haar is geworden. "Je moet zelf maar besluiten wat succes betekent." Haar doelen richten zich tijdens de opleiding meer op ondernemerschap. " [A]ls je iets met je creativiteit wilt, moet je gewoon een ondernemer worden of je moet daarnaast een baan hebben. Dus mijn plan was gewoon om een baan te hebben, en dan maar te kijken wat ik met die creativiteit doe." (Katja)

Lauren vertelt dat haar doel tijdens CW meerdere keren veranderd is. "Ik vond imago, denk ik, heel belangrijk aan het begin. Ik wil nu vooral gewoon coole dingen maken. En of dat dan literair is, of niet, maakt niet uit, want ik bepaal dat toch." Ook bij haar hangt de verandering van haar doel samen met een verandering van waarden.

Tiemens doel was aan het begin van de opleiding om een poëziebundel te schrijven, maar dat veranderde. "[I]k denk dat het werd ingewisseld door een roman. Dus dat ik steeds meer van poëzie naar proza ben gegaan, [...] dus dat ik [...] in eerste instantie korte verhalen wilde schrijven, met als einddoel om uiteindelijk ooit een roman te schrijven."

Sieps doel om boeken te schrijven heeft hij niet ingewisseld voor een ander doel. "[H]et doel is wel niet veranderd, maar het doel is wel verbreed naar een verhalenverteller zijn in plaats van boeken schrijven." Het format boek is niet meer de enige vorm van verhalen vertellen voor hem.

Onder de veranderingen qua doelen zijn twee trends zichtbaar. Enerzijds verandert de focus op verhaalvormen, deze verschuift of verbreed bij veel deelnemers. Anderzijds ontstaan er door waarden gedreven veranderingen tijdens CW. Wanneer een waarde minder belangrijk wordt, zijn doelen die hieraan gerelateerd zijn ook minder relevant. Anderzijds levert het nieuwe interesses en doelen op wanneer een waarde juist belangrijker wordt.

Verandering

Tijdens dit deel van het interview gaven de deelnemers aan dat niet alleen hun doelen, maar ook hun waarden rondom schrijverschap veranderd zijn tijdens CW. Tussen deze twee veranderingen is in meerdere gevallen een verband te leggen.

Katja en Lauren maken een vergelijkbare verandering door. Het is voor beiden minder belangrijk hoe anderen hun teksten beoordelen. Ze maken nu liever dingen die ze zelf leuk of cool vinden.

Lauren verantwoordt deze keuze met inspiratie, Katja met autonomie.

Doordat Siep ontdekt heeft dat hij samenwerking belangrijk vindt, is hij zich meer gaan verdiepen in verhaalvormen die die mogelijk maken op een manier die bij hem past. Ook voor Bram werd samenwerking belangrijker. Hij is open podia gaan organiseren.

De studietijd staat voor de deelnemers in het teken van verandering. De opleiding stimuleerde hen om na te denken over hun waarden als schrijver en maker, en bood tegelijkertijd de ruimte om hiermee aan de slag te gaan. Maar het werkt ook andersom. Doordat de studenten nieuwe dingen kunnen proberen, wordt een kans geboden om te ontdekken welke waarden ze belangrijk vinden en welke vormen van schrijven en maken daarbij passen.

Wat ook verandert is hun visie op literatuur. Hoewel de meesten nog zoekend zijn naar hun definitie van literatuur, vragen ze zich wel af wat literatuur voor hén betekent. Waar voldoet het aan? Wat hoort erbij en wat niet? Ze hebben inmiddels een beter grip op wat het is, of kan zijn en gaan er nu ook over in discussie.

Al met al wordt een ontwikkeling zichtbaar van aspirant schrijver naar schrijver. Het idee van de schrijver op de zolderkamer viert geen hoogtij meer. Het schrijverschap waar de deelnemers naar streven tijdens de opleiding is er één die bij hen past. Dat er toch een idee lijkt te heersen binnen de opleiding dat er een ultiem schrijverschap zou zijn zorgt voor ongenoegen, maar leidt er niet toe dat iemand zijn eigen waarden en doelen niet meer volgt.

NA CREATIVE WRITING

I: Afgestudeerd en toen? Hoe ging je verder?

B: [...] Ik had er wel echt even tabak van, kunst maken. Dus dat heb ik even niet gedaan en toen kwam het eigenlijk als vanzelf weer om, zeg maar, kwam kunst ook als middel om mensen te kunnen bereiken en om verbinding te kunnen maken met andersoortige mensen. En toen begon ik het weer heel leuk te vinden, eigenlijk. (Bijlage 2)

WAARDEN

Voor we verder gaan met de open vragen over hun huidige schrijverschap, doen de deelnemers de diamond-rankingopdracht nog een keer, deze keer met betrekking tot hun huidige schrijfpraktijk. Dit levert de volgende resultaten op:

WAARDEN	GEMIDDELDE LAAG	T.O.V. VÓÓR CW
Inspiratie	2,2	↓ 0,2
Verbinding	2,4	↑ 0,8
Sociaal-maatschappelijke impact	2,6	↑ 1,4
Autonomie	3,0	↑ 0,4
Educatie	3,2	-
Toekomstgerichtheid	3,2	↑ 1
Zelfontwikkeling	3,2	↓ 0,8
Netwerken	3,6	↑ 0,6
Samenwerkingen	3,6	↑ 0,2
Erkenning	3,8	↓ 1,8
Ondernemerschap	3,8	↑ 0,4
Imago	4,2	↓ 1
Traditie	4,2	↑ 0,2
Inkomsten	4,8	↑ 0,2
Competitie	5,2	↓ 1,2

Sociaal-maatschappelijke impact

De hardste stijger is sociaal-maatschappelijke impact. Deze waarde is bij bijna iedereen twee lagen gestegen, behalve bij Siep. Bij hem is ze één laag gestegen en in de derde laag terechtgekomen. Bram heeft sociaal-maatschappelijke impact nu helemaal bovenaan liggen.

Nou, sociaal maatschappelijke impact dat ben ik, gek genoeg ook wel door de opleiding, gewoon het belangrijkste gaan vinden. Ik ben stage gaan lopen tijdens de opleiding bij een bedrijf wat dat heel belangrijk vindt en dat heeft me gewoon geïnspireerd, ook wel al die gesprekken over politiek en over mensen, en misschien ook wel een beetje rebellie, dat ik dacht van ja, maar hallo, moeten ook iets aan verhalen hebben.

Bij Katja en Tiemen is de waarde nu ook gestegen tot in de top 3. Katja haalt er haar motivatie uit. “Het past bij mij om heel veel bezig te zijn met feminisme en met andere dingen die daaraan grenzen, maar ik denk ook dat ik goed ben in die specifieke invalshoek en een drive daaruit haal.” Tiemen is veel meer bezig met sociaal-maatschappelijke impact dan eerder. “[Ik vind] dat we de tijd van boeken over millenniumproblemen een beetje voorbij zijn [...] en dat het juist ook misschien de rol wel is van een schrijver om nieuwe mogelijkheden te onderzoeken in die moeilijke kwesties en na te denken hoe we daar mee om zouden kunnen gaan.”

Erkenning en imago

De hardste daler is erkenning. Ook imago, samen met erkenning waarden uit het regime van de faam, is gedaald. De waarden zijn voor veel deelnemers in de vierde laag beland.

Lauren is niet actief bezig met haar imago. Tot op zekere hoogte vindt ze het wel belangrijk. “Ik wil bekend staan als iemand die veelzijdige dingen kan maken en veelzijdige dingen doet en ook veel bezig is met dingen die ik belangrijk vind, maar die ook belangrijk zijn voor de mensen met wie ik samenwerk.”

Ook Siep vindt imago maar ten dele belangrijk. “[I]k vind imago interessant als ik het heb over wie ik ben, in het leven, hoe ik overkom, dat ik veilig overkom, dat soort dingen, maar minder interessant in m’n schrijverschap.” En over erkenning zegt hij: “Aan de ene kant vind ik dat superbelangrijk, aan de andere kant wil ik in de eerste plaats de verhalen vertellen die ik wil vertellen. En hoop ik dat het z’n publiekje vindt.”

Competitie

De waarden uit het regime van de markt, competitie en inkomsten, worden gemiddeld genomen het minst belangrijk gevonden. De associaties met deze termen liggen verder uiteen dan die van erkenning en imago.

Siep verbindt competitie met imago, beide zijn voor hem niet interessant voor zijn schrijverschap. Hij tilt liever andere mensen omhoog, dan beter te willen zijn dan anderen. “Dus ik vind competitie én niet interessant en wanneer ik wel een gevoel heb van oeh, iemand anders doet het beter dan ik, dan komt dat vanuit een onzekerheid van mij en dat heeft niks met die ander te maken, dus dan is het tijd voor meer zelfontwikkeling.”

Voor Katja was competitie eerder wel belangrijk, maar nu niet meer. “Competitie kan me geen reet meer schelen. Iedereen moet gewoon z'n ding doen en ik heb nu veel meer vertrouwen heb in dat wat ik maak, uniek is en leuk is op zichzelf.” Over CW zei ze eerder “Ik vond het een hele fijne opleiding, in dat ik denk dat ze heel erg hebben gestimuleerd dat je dus geen competitie bent van elkaar. Dat iedereen uniek is en dat je elkaar kunt stimuleren en helpen om beter te worden.” Het volgen van CW is voor haar waarschijnlijk een reden waarom competitie minder belangrijk is geworden.

Lauren heeft negatieve associaties bij competitie en wil er graag bij weg blijven. “[A]ls ik ook maar ooit een gevoel krijg, een soort neiging krijg tot competitie, is het altijd meer omdat ik zelf denk ik een beetje ontevreden was met wat ik heb aangeleverd.”

Inkomsten

Bram plaatst inkomsten bij de laatste drie. Inkomsten vormen geen zorg voor hem. Hij verdient geld met lesgeven en sociaal-maatschappelijke projecten. “Het is niet zo heel hoog, maar het is wel hoog genoeg.”

Katja wil liever niet dat inkomsten een rol spelen binnen haar schrijverschap. “[I]k wordt heel gestrest van nadenken over hoe ik met mijn schrijverschap geld kan verdienen.” Om deze stress te voorkomen wil ze een baan naast haar schrijverschap waardoor ze verzekerd is van inkomsten en geen opdrachten aan hoeft te nemen of af te wijzen vanwege inkomsten.

Ook Tiemen plaatst de waarde laag. Hij noemt het “niet super tactisch om die onderaan te hebben, maar dat is gewoon echt niet waarvoor ik het doe.” Hij erkent het belang ervan, ook in zijn schrijverschap, maar het vormt geen drijfveer voor zijn keuze om te schrijven.

Inspiratie

De waarde die nog steeds gemiddeld het hoogst staat, is inspiratie. Het is voor alle deelnemers in meerdere of mindere mate belangrijk. De interpretatie van de waarde en de manier waarop inspiratie een drijfveer is voor hun schrijver of makerschap verschillen per deelnemer.

In Brams antwoorden noemt hij weinig wat met inspiratie in verband kan worden gebracht. Het is voor hem iets wat hij uit anderen of zijn omgeving haalt en is een onderdeel van zijn schrijfproces. Samen met Katja plaatst hij inspiratie het laagst, in de derde laag.

Zij heeft inspiratie nodig om te kunnen schrijven. Inspiratie is voor haar vooral schrijfplezier. “Ik kan [schrijven] alleen als ik het leuk vind, of als ik het resultaat ervan leuk vind.” Ze zegt meermaals in het interview dat ze schrijft en maakt omdat ze het leuk vindt en dat ze het ook belangrijk vindt dat het leuk blijft.

Ook Tiemen plaatst de waarde hoog.

[O]mdat het voor mij plezier representeert en dat ik dat eigenlijk de leukste momenten van het schrijven vind, als het gewoon... Dat je in een keer denkt, en zo, en zo, en zo valt het in elkaar en dat gewoon uitwerken, en dat dat, dat het echt gewoon me energie geeft aan het schrijven en waarvoor ik het doe, of zo. Als dat er niet zou zijn dan zou ik het denk ik niet echt doen.

Hij kiest voor inspiratie omdat het voor hem het dichtst bij plezier ligt, maar het levert wel wat twijfel bij hem op. De woorden zijn niet voor elkaar vervangbaar en het liefst had hij plezier als losse waarde gezien. “Ook het inspireren van anderen, dat zat er ook nog wel bij, dat ik het gewoon leuk vond om een verhaal te kunnen vertellen en je dat ook tof vond dat anderen daar wat mee konden.”

In de opdracht is de positie van inspiratie bij Siep niet veranderd, het is voor hem even belangrijk gebleven. Voor hem is inspiratie iets dat er altijd is.

[I]k beschrijf mijn hoofd als een gasfornuis, dus ik heb altijd, momenteel ook, ik heb altijd vier of vijf ideeën voor boeken of voor verhalen heb ik altijd een soort van borrelende en op een gegeven combinatie van oftewel media consumeren oftewel een idee krijgen oftewel iets zijn op straat en dan doet het in één keer 'tsss' en dan krijgt het idee vorm, zeg maar.

Bij Lauren blijft inspiratie in de top drie, maar daalt ze één laag. Het grootste verschil zit hem in de definitie die ze aan inspiratie geeft. “Het is wel grappig dat dat kaartje een totaal andere betekenis heeft in deze samenstelling dan net.” Voor de opleiding was inspiratie belangrijk omdat ze wilde leren welke ideeën het waard waren en welke niet en hoe ze van idee naar product kon komen. Nu benadert ze inspiratie “veel meer vanuit met andere mensen verhalen vertellen, andere mensen helpen om hun verhaal goed uit de verf te laten komen.” **Autonomie**

De andere waarde uit het regime van de inspiratie is autonomie. Over het belang hiervan wordt opvallend verschillend gedacht door de deelnemers. De waarde wordt ofwel bij de bovenste drie of bij de onderste drie kaartjes geplaatst.

Bram hecht geen waarde aan autonomie, hij noemt het zelfs een 'vervelende waarde'. Voor hem is het een waarde die ten koste gaat van andere waarden, zoals inkomsten. "Ik denk dat autonoom zijn gewoon een heleboel geld kost." Wie autonome beslissingen wil maken, kan niet te afhankelijk zijn van inkomen of van een ander. "Ik kan er vaak niet zoveel mee als iemand heel autonoom is. Wel authentiek, maar zo helemaal op zijn eigen eilandje, maar ik denk ook wel als samenwerking en verbinding en als dat soort waarden zo hoog liggen dat autonomie dan automatisch ook wat lager komt." Samenwerkingen en verbinding plaatst hij dan ook hoog.

Inkomsten echter niet. Dit lijkt tegenstrijdig. Zeker als je het vergelijkt met andere deelnemers die autonomie associëren met vrijheid en over inkomsten niet praten als het over autonomie gaat. Toch betekent het niet per se dat Bram inkomsten belangrijker vindt dan hij zegt. Hij noemt geld ook een obstakel. Van daaruit beredeneerd is autonomie iets wat geld een groter obstakel maakt en hem dus juist belemmert iets te kunnen schrijven en maken wat hij wil. Anderen ondervangen dit obstakel met een baan naast het schrijven.

Lauren plaatst de waarde ook laag. Ook voor haar staat de lage waardering van autonomie in verband met een hoge waardering van samenwerken. "Autonomie stond natuurlijk net ook best wel laag, sterker nog, op precies dezelfde plek, maar dat is toen heel erg vanuit het idee, ik ben een regisseur gewend, dus dat komt wel goed. En nu is het veel meer van, ik vertrouw in de kunde van anderen en het goede idee dat ik nu heb kan ik altijd nog inzetten."

Voor Katja is het duidelijk: "Autonomie is gewoon het allerbelangrijkste voor mij. In hoe ik woon, in hoe ik leef, hoe ik met andere mensen om ga en hoe ik schrijf, ook." Ze wil haar eigen werkmomenten inplannen en zo stabiliteit te krijgen, ook als het gaat om inkomsten. Hierdoor geeft ze zichzelf de vrijheid om te schrijven wat ze zelf wil op de manier die ze zelf wil.

Dat is ook belangrijk voor Siep: "[I]k wil kunnen doen wat ik graag wil doen en zelf kunnen bepalen hoe ik die stappen zet en wat voor boeken ik maak wat voor verhalen ik vertel en met wie ik werk."

Tiemen geeft een gelijksoortige reden:

[I]k denk dat autonomie nu wel iets belangrijker is [dan inspiratie], omdat ik het gewoon, omdat ik het mooie vind aan het schrijven ook wel is dat gewoon een soort van helemaal, daar controle over heb, of zo en gewoon helemaal kan doen wat ik zelf wil, en daar dus heel autonoom in ben, en dat het me ook wel een soort vrijheid geeft in het dagelijks leven, omdat ik gewoon altijd iets heb om over na te denken of om mee bezig te zijn. Of mezelf mee kan vermaken.

LITERATUUR

Ik vroeg aan het begin van het interview de deelnemers naar hun visie op literatuur voordat ze aan CW begonnen. Nu vraag ik ze naar hun huidige visie op literatuur.

Bram

“Ik ben er nog steeds wel geïnteresseerd in. Maar ik, ja, ik vind wel dat... het is wel op zijn retour heb ik het idee. Ja, dat het niet de ideale samenleving is voor literatuur met een grote I.” Hij zou graag verandering zien binnen de literatuur.

[I]k merk wel, binnen het theater is die omslag al geweest, dus je mag nu in de theaterwereld bijvoorbeeld lelijk theater maken ten behoeve van dat het sociaalmaatschappelijk is [...]. En dat is er in de literatuur niet op dezelfde manier. En dat komt denk ik toch omdat het een beetje een bolwerk blijft van een paar instanties die de dienst uitmaken en een aantal schrijvers die maar hun mening blijven spuien en dan weer organisaties die dat dan weer heel belangrijk gaan vinden. Dus ik denk wel dat literatuur met een grote I de ruimte beperkt van alle andere soorten literatuur.

De invloed van literatuur met een grote I op andere soorten literatuur is beperkend volgens hem. Literatuur zou niet lelijk mogen zijn, ook niet ten behoeve van het sociaal-maatschappelijke, een waarde die hij hoog waardeert.

Katja

“Ik vind de meeste dingen gewoon stom. De meeste literaire boeken vind ik gewoon helemaal niks.” Ze vindt het moeilijk dat literatuur gekoppeld wordt aan intellectualiteit. Daardoor ontstaat de vraag als ze schrijft: Is dit wel slim genoeg? Anderzijds houdt ze niet van boeken die wel ‘slim genoeg’ zijn. “Ik vind [literatuur] over het algemeen niet zo toegankelijk. En ik heb heel vaak zo iets van, ik wil gewoon lezen en ik wil niet dat alles wat ik lees een kruiswoordpuzzel is.” Vanuit een sociaal-maatschappelijk oogpunt gezien, moet literatuur volgens haar juist toegankelijk zijn, voor iedereen.

Lauren

“Literatuur zoals het me op de middelbare school was verteld, was eigenlijk neergezet als veel kutter dan het daadwerkelijk is.” Nu kijkt ze heel anders naar literatuur en leest ze het graag. Ze vindt het jammer als ze merkt dat anderen zijn blijven hangen in het beeld dat ze op de middelbare school van literatuur hebben gevormd.

Ze kijkt als gamemaker en speculatief schrijver ook met een kritische blik naar literatuur.

[I]k zie heel erg een industrie die aan de ene kant wil innoveren en aan de andere kant echt heel erg vastzit in zichzelf. En dat is dan vanuit dat transmediaal perspectief. Vanuit speculatieve fictie zie ik eigenlijk in essentie hetzelfde, alleen ook dat dat speculatieve aspect iets is waar ze eigenlijk wel een beetje naar hunkeren, maar *they kinda hate that they do*.

Voor Lauren is traditie een belangrijke waarde. Niet omdat ze de literaire traditie volledig omarmt, maar omdat ze daar graag aan bij wil dragen en meer ruimte zou willen zien binnen de literaire traditie voor andere genres en vormen. Vanuit deze waarde opereert het door haar opgerichte collectief De Torenkamer, die zich richt op speculatieve fictie.

Siep

De distictie die wordt gemaakt tussen literatuur en niet-literatuur klopt volgens Siep niet. “Literatuur voor mij is, alle boeken. Punt. Gewoon alles. En dan hebben we bepaalde genres en voor mij zijn eigenlijk al die genres gelijkwaardig en literair is een genre binnen die genres.” Aan literatuur zou een kwaliteitsoordeel hangen. Dit is onterecht, “want er zijn ook speculatieve auteurs met dezelfde standaard.” Literair schrijven en speculatief schrijven sluit elkaar ook niet uit volgens hem. Zelf publiceerde hij een sciencefiction verhaal in een literair tijdschrift en hoopt dit daarmee aan te kunnen tonen binnen de literaire wereld.

Tiemen

Tiemen leest nog steeds veel literatuur en heeft zich veel meer verdiept in de literaire wereld. “*Love it...* Ik vind het heel leuk. Ik hou nog steeds heel veel van lezen. Doe ik heel veel. Ik heb een hele volle boekenkast. Ik vind het literaire veld ook gewoon leuk om in de gaten te houden, dus ik kijk altijd naar de aanbiedingsfolders van nieuwe boeken die uitkomen en beetje de literaire roddels vind ik ook wel grappig tot op zekere hoogte, maar dat boeit me allemaal niet heel erg veel hoor, maar gewoon, leuk.”

Wat is literatuur volgens hem? “Literatuur is voor mij meer een manier van vertellen, een beetje dat onderzoekende of zo. Ik denk dat dat echt heel karakteristiek is voor literatuur en alles wat dat doet.” Vorm speelt ook een rol. “En het moet ook wel iets tekstueel hebben. Dus bij film zou ik minder snel zeggen dat het literatuur is, bijvoorbeeld. Maar een performance van iemand die iets heeft geschreven, zou ik zeker als literatuur zien.” Er kan veel onder literatuur vallen maar tegelijkertijd betekent het voor hem ‘vooral wel romans en proza’. Evengoed noemt hij literatuur een kwaliteitsoordeel, maar bestaat er ook zo iets als goede literatuur en indirect dus ook minder goede literatuur of zelfs slecht literatuur. Een hele heldere visie heeft Tiemen dus niet op literatuur. Hij betreft het vooral op wat hij zelf graag leest en hoort.

'Schrijf je zelf literatuur?'

Bram en Katja zeggen dat ze zelf geen literatuur schrijven, of nog niet. "Kijk, of ik moet iets gaan maken wat voldoet aan de eisen van literatuur met een grote I of de eisen van literatuur met een grote I moeten versoepeld worden. Maar beiden.... Die dingen zijn volgens mij niet aan de hand nu. Dus daarom schrijf ik nu geen literatuur." (Bram)

Beiden verbinden ze zich niet aan wat literatuur op dit moment betekent in Nederland volgens hen. Katja vindt dat de grens tussen literatuur en niet-literatuur niet zou moeten bestaan. Bram heeft het idee dat literatuur met een grote I 'op z'n retour is'.

Tiemen en Lauren schrijven beiden wel literatuur. Lauren zegt: "[A]ls ik niet m'n pen aan het stretchen ben, ben ik literatuur aan het schrijven. En soms als ik wel m'n pen aan het stretchen ben, ben ik ook al literatuur aan het schrijven, maar dan gebeurt het vaker per ongeluk." En Tiemen antwoordt: "[O]f ik goede literatuur schrijf, dat is aan andere mensen om te beoordelen, maar ik denk wel dat ik literatuur schrijf."

Het boek dat Siep geschreven heeft, valt onder de literaire thrillers, maar hij wilde niet dat dit op de voorkant van het boek stond. "[I]k vind dat een stomme poging om in een soort hogere rang terecht te komen." Hij veroordeelt het waardeoordeel dat aan het woord literair zit. Voor hem is literair een genre en gelijkwaardig aan het genre thriller. Alles is literatuur. En daarom schrijft hij zelf dus ook literatuur.

SCHRIJVERSCHAP

Inmiddels zijn de deelnemers allemaal een eigen weg in geslagen. Iedereen is blijven schrijven. Hun schrijverschap is zich nog steeds aan het ontwikkelen. Ze hebben nog volop doelen en proberen nieuwe dingen uit. Allemaal zeggen ze ook dat ze kunnen schrijven wat ze willen schrijven en dat ze dat ook doen. Of die teksten vervolgens gelezen worden of niet, doet niet af aan die overtuiging.

Ze geven verschillende redenen aan waarom ze kunnen schrijven wat ze willen. Voor Katja is dat autonomie en tijd. "[A]ls ik eindelijk de tijd heb om precies te maken waar ik zin in heb, op precies de manier die ik wil, dan word ik heel gelukkig. Autonomie!" (Katja) Voor Tiemen is tijd ook een reden. Omdat hij qua inkomsten in een comfortabele positie zit, kan hij tijd vrijmaken om te schrijven.

Siep is gestopt met zijn baan om zich volledig te kunnen focussen op een eerste versie van zijn boek. Als hij zijn schrijfpraktijk in kan richten zoals hij dat zelf wil kan hij ook schrijven wat hij wil. Een baan neemt ook te veel 'headspace' in beslag, waardoor de kwaliteit en het tempo niet hetzelfde zijn

zonder baan. Ook voor Siep is autonomie dus belangrijk, omdat hij daardoor belangrijke voorwaarden kan creëren, zoals tijd. Het nadeel van het opzeggen van zijn baan was dat het maar voor een bepaalde periode kon, omdat er geen inkomsten meer waren. Dit vormde een risico, want hij had nog geen contract ondertekent bij de uitgeverij.

Inmiddels is hij gedebuteerd met een thriller. Hij is er heel blij mee dat hij kan schrijven wat wil. De keuze voor speculatieve fictie leverde tijdens CW niet altijd evenveel begrip op, maar dat is nu veranderd. Hij is nu bezig met een tweede roman. Of er een derde zal komen bij dezelfde uitgeverij is nog niet zeker. Om dat te kunnen verwezenlijken, moet Siep dus ook commercieel denken en bijvoorbeeld aan evenementen meedoen. Dit vormt echter geen obstakel. Hij vindt deze evenementen “[s]uperleuk, vet vermoeiend, dus ik snap ook heel goed waarom schrijvers dat niet doen. Dat is heel commercieel natuurlijk, maar is ook heel leuk, want het is ook een kans om weer met mensen te kunnen praten over verhalen. Dus [...] het is én commercie, én precies wat ik wil doen.”

Lauren ervaart geen limieten als het gaat om kunnen schrijven wat ze wil. Hooguit technische problemen bij het maken van games. Als het gaat om het schrijven van een boek zijn er wel twijfels. Enerzijds vraagt ze zich af of ze wel een boekcontract kan krijgen met het soort werk dat ze maakt. Anderzijds is er haar baan met onregelmatige tijden, waardoor ze soms moeite heeft met het regelmatig schrijven, wat ze ervaart als een voorwaarde voor het schrijven van een groter werk zoals een boek. Het is een baan buiten de creatieve sector, omdat ze daarbinnen geen baan kon vinden en niet genoeg inkomsten uit haar projecten kon halen. Indirect zijn het dus ook bij Lauren inkomsten die invloed hebben op haar schrijfpraktijk.

Inkomsten als obstakel

Schrijven wat ze willen is een vanzelfsprekendheid voor de deelnemers. Ook inkomsten hebben hier geen invloed op, zo lijkt het in eerste instantie. Toch, als ik vraag naar obstakels in hun schrijverschap, blijken inkomsten wel een belangrijke factor te zijn binnen het schrijverschap. Katja is hier ook achter gekomen. “Je studeert iets, je wordt er heel goed in, en dan vervolgens, ja, gaat het eigenlijk, in de realiteit, in de werkwereld, gaat het natuurlijk gewoon over hoe je geld verdient [...]” Dat betekent dat de meeste alumni een baan moeten gaan zoeken na de studie.

Siep is na de opleiding meteen gaan werken bij de bieb, om het ‘zwarte gat na de opleiding’ te ontwijken. Daar hij is mee gestopt om te kunnen schrijven aan zijn debuut. Het lukt hem om tot nu toe met schrijven en gerelateerde opdrachten rond te komen, maar “het vinden van nieuwe opdrachtgevers blijft een ding. Dus gewoon weten waar te zoeken en waar niet. En hoe zorg je dat je genoeg betaald wordt. Hoe schat je jezelf op waarde, dus wat vraag je voor je werk?” Inkomsten en

ondernemerschap waren iets waar hij lang zo weinig mogelijk mee te maken wilde hebben, maar waar hij zich inmiddels toch mee bezig houdt.

Ook Bram ziet in inkomsten een obstakel die genomen moet worden om te kunnen schrijven.

Ik denk dat dat geld toch wel een obstakel is. Kunnen maken wat je wil maken, daar is niet voldoende vertrouwen in de maatschappij voor dat dit ook goed is voor de maatschappij, schrijven en schrijverschap. Dus dan krijg je geen geld of je moet heel hard bewijzen dat dat je iets goeds gaat doen met dat geld.

Inkomsten zijn tot nu toe nog geen te hoog obstakel voor de deelnemers binnen hun schrijverschap. Hun schrijverschap wordt niet per se verantwoord door inkomsten. Ook Lauren, Katja en Tiemen, voor wie schrijven op dit moment geen bron van inkomsten is, praten over hun schrijverschap zonder te twijfelen of ze wel een schrijver zijn.

Deur op een kier

Wat zijn de baten van een CW-diploma? Daar wordt verschillend naar gekeken. Tiemen had hoge verwachtingen, maar uiteindelijk viel het voordeel van een CW-diploma hem tegen. Aan het diploma zelf hecht hij daarom geen waarde, wel aan de ontwikkelingen die hij heeft doorgemaakt en de skills die hij heeft geleerd. Het valt hem tegen hoeveel mensen van zijn leerjaar een gesprek hebben gehad met een uitgeverij of werk of opdrachten hebben binnen het literaire veld. Hij had verwacht dat dit vaker zou gebeuren.

Ook Katja geeft aan dat het diploma naar haar inzien weinig waarde heeft binnen de literaire wereld, maar ze is wel positiever dan Tiemen. "Uiteindelijk is het belangrijker dat ik die mensen ken door CW, dan dat ik CW heb gestudeerd, in mijn carrière." Ze ziet netwerken als de sleutel tot succes, en CW heeft haar een netwerk geboden in de literaire wereld.

Siep praat ook over netwerken. CW geeft wel een netwerk, maar niet het netwerk dat hij zocht. Zo had bijvoorbeeld de uitgeverij waar hij graag gepubliceerd door wilde worden, de Boekerij, geen banden met CW. Hij liep ook stage bij Thomas Olde Heuvelt, een thrillerschrijver en dat contact heeft hij zelf gelegd, zonder tussenkomst van CW. Toch heeft hij niet geheel niets aan het netwerk dat hij binnen CW heeft opgebouwd. "In plaats van dat je helemaal onbekend binnenkomt in die wereld, kom je in een soort van... als een vage kennis binnen in die wereld."

Lauren is er stellig in: CW opent deuren. Dit heeft er grotendeels mee te maken dat de opleiding een Engelstalige naam en herkenbare naam heeft. Omdat het expliciet een schrijfopleiding is weten mensen wat ze van je kunnen verwachten. Ze noemt ook de connecties die ze heeft door de studie,

maar dat vindt ze 'misschien wat meer vanzelfsprekend.' Buiten De Torenkamer om is ze niet actief bezig met netwerken.

Bram geeft aan dat de studie niet veel wordt herkend, maar dat ArtEZ wel herkend wordt. "[H]et sluit sowieso geen deuren, denk ik. Nee, volgens mij levert het je wel een interessante positie op waar vanuit je een heleboel kan worden." Hij heeft ervaren dat hij vaak de ruimte krijgt om zijn 'eigen werkplek te bedenken', dit komt doordat mensen de opleiding niet heel goed kunnen plaatsen. Een hele andere ervaring dan Lauren dus, die wel de indruk heeft dat mensen de opleiding wel goed kunnen plaatsen.

Omdat CW nauwe banden heeft met Wintertuin, zou men kunnen verwachten dat de deelnemers deze organisatie onder hun netwerk zou scharen. Dit wordt niet expliciet gedaan, ook niet door Lauren, die via de Torenkamer samengewerkt heeft met Wintertuin. De enige andere deelnemer die ook Wintertuin noemt is Bram. Dit doet hij na het interview. Hij zegt Wintertuin Curaçao een beetje te vermijden, hoewel hij het ook een logische zet noemt, omdat er op het eiland, in vergelijking met Nederland, niet veel literaire organisaties zijn. Na de opleiding had hij echter de behoefte om los te komen van CW. De nauwe samenwerking tussen

Wintertuin en CW was daarom de reden voor hem om geen contact te leggen met Wintertuin Curaçao. Inmiddels merkt hij dat hij meer voor open staat voor een samenwerking.

Doelen

Wederom vraag ik de deelnemers wat hun doelen zijn binnen hun schrijverschap. Hun doelen hebben zich inmiddels uitgebreid. Ze hebben een duidelijkere visie voor de toekomst. Ook hun waarden spelen hierin een grotere rol.

Na de opleiding behaald te hebben had Bram even tabak aan de kunst. Inmiddels schrijft hij weer theater, maar niet meer per se voor hemzelf. 'Dus ik heb nu, na mijn opleiding, twee producties geschreven. En dat zijn allebei producties met jongeren, waarbij hun eigen input ook heel belangrijk is voor het uiteindelijke eindproduct.' Zo wil hij ook verder gaan. Verder wil hij 'toewerken naar een centrum waar allerlei soorten kunstenaars, maatschappelijke organisaties samen kunnen werken, waarbij het centrum zelf misschien ook wel een kunstwerk is.' Hierin komen drie waarden samen die hij belangrijk vindt: sociaal-maatschappelijke impact, verbinding en samenwerkingen.

Katja heeft geen concrete doelen. "Mijn leven is eigenlijk het meest succesvol als ik het laat gebeuren." Voor haar is inspiratie en autonomie belangrijk. "Want voor mij is het gewoon onderdeel van wie ik ben. Als ik me goed voel, is dat gewoon iets wat ik de hele tijd doe. Het is meer een uiting."

Lauren wil haar afstudeerproject, de Collectie van Fien, afmaken. Dit is een concreet doel van haar dat aansluit op een minder concreet doel: het raakvlak tussen games en literatuur onderzoeken. Ook

wil ze met het raakvlak tussen speculatieve fictie en literatuur in Nederland bezig blijven, zoals ze dat al doet met de Torenkamer. Of ze een baan aanneemt als gamesmaker of niet, ze wil in ieder geval collaboratief blijven werken, samenwerkingen blijven belangrijk voor haar.

Sieps doel om boeken te schrijven is gebleven, er zijn wel nieuwe verhaalvormen bijgekomen, ook vormen waarbij samenwerking belangrijk is. Hij is 'realistischer' over zijn schrijverschap na gaan denken en heeft meer oog gekregen voor zaken als ondernemerschap. Dit is hij belangrijker niet leuker gaan vinden, maar wel belangrijker.

Na CW is Tiemen verder gaan studeren "met als doel om gewoon nog een beetje door te studeren en mezelf een beetje tijd te gunnen, maar ook wel om inspiratie op te doen, voor mijn poëtica denk ik. En voor dat sociaal-maatschappelijke, wat ik steeds belangrijker vind." Op de lange termijn heeft hij als doel om een roman te schrijven.

Doelen en waarden

Hoewel ze allemaal verder willen ontwikkelen als schrijver, wil niemand meer 'goed leren schrijven'. Het volgen van CW heeft hen het vertrouwen gegeven dat ze inmiddels goed genoeg kunnen schrijven om hun doelen te kunnen bereiken. Ze geven met name aan dat ze verwachten nog te zullen groeien in poëtica en vinden het belangrijker om te ontdekken wat hun waarden zijn in zowel hun persoonlijke leven als hun schrijverschap.

Sinds ze aan CW begonnen zijn ze hun schrijverschap steeds meer gaan verbinden aan waarden. Dit wordt onder andere zichtbaar als ze vertellen over hun doelen. Deze zijn niet meer enkel gericht op zichzelf: goed leren schrijven of erkenning krijgen als schrijver. Veel vaker worden bijvoorbeeld samenwerkingen en sociaal-maatschappelijke impact genoemd, waarden die met een naar buiten gerichte blik gepaard gaan.

Waardenregimes

Boltanki en Thévenot hebben de waardenregimes ontwikkeld om in kaart te brengen waarom bepaalde keuzes gemaakt worden binnen het bedrijfsleven. Ook voor schrijvers zijn de waardenregimes van toepassing. Voor schrijvers is waarom ze schrijven een belangrijke vraag. Ze stellen zichzelf regelmatig deze vraag. In relatie tot zichzelf en in relatie tot de ander. Ze vinden schrijven leuk, maar wat heeft de lezer aan hun verhalen?

Veel verantwoordingen zijn te plaatsen binnen het regime van de inspiratie. Het regime waarin inspiratie zich manifesteert in creatie. Dat is wat alle deelnemers aan elkaar bindt: dat ze creëren. Dat, en dat ze dezelfde opleiding hebben gevolgd. Op deze opleiding maken ze kennis met ondernemerschap en samenwerken en zorgen onderlinge gesprekken voor vragen over sociaal-maatschappelijke impact.

De gebruikte kernwaarden zijn niet altijd toereikend, maar veelal zijn de genoemde redenen wel te verbinden aan een waardenregime. Doordat een groot deel van de uitspraken te verbinden is aan een kernwaarde, dan wel waardenregime, is het mogelijk de diamond rankingen te duiden.

In de meeste gevallen bevestigen de antwoorden die gegeven werden op de open vragen de rangschikkingen die gemaakt werden van de kernwaarden. Dit geldt in het bijzonder voor de meest belangrijke waarden. Deze worden met enige regelmaat herhaald, met name in het laatste deel van het interview. Hun doelen worden bijvoorbeeld vaak gekoppeld aan waarden die ze belangrijk vonden.

Waarden die laag in de diamant belanden, blijken soms tijdens de open vragen een grotere rol te spelen dan de rangschikking zou doen vermoeden. Een voorbeeld hiervan is ondernemerschap. Zo ziet Siep er wel het belang van in, maar noemt hij het ook 'het moeilijke deel van schrijver zijn'. Dit laatste vormt een reden om de waarde bijna onderaan te plaatsen, hoewel het niet de vraag beantwoordt of de waarde ook belangrijk geacht wordt. Negatieve, zoals in dit geval, maar ook positieve associaties kunnen de rangschikking beïnvloeden, waardoor het uiteindelijke resultaat mogelijk wel grotendeels, maar niet volledig accuraat is.

CONCLUSIE

De hoofdvraag van dit onderzoek is: Hoe rechtvaardigen Creative Writing-alumni hun schrijverschap voor, tijdens en na de opleiding bekeken vanuit de waardenregimes van Boltanski en Thévenot? Voor deze vraag beantwoord wordt, geef ik eerst een antwoord op de deelvragen.

Invloed CW op vormgeving en waardering van het schrijverschap

Tijdens de opleiding komen de studenten in aanraking met andere vormen van verhalen vertellen. De meesten van de deelnemers maken dan ook na de opleiding gebruik van meer en verhaalvormen dan ze daarvoor deden. Ook de manier waarop ze tot een product komen is veranderd. Hier zijn veel vaker anderen bij betrokken. Ook deze verandering is terug te leiden tot de opleiding, waarin veel (peer)feedback gegeven wordt en samenwerking gestimuleerd wordt.

Deze nieuwe ontdekkingen hebben ook nieuwe waarden blootgelegd bij de deelnemers. Ook het praten over hun schrijverschap heeft geleid tot meer bewustzijn rondom waarden die aan hun schrijverschap verbonden zijn. Hoewel sommigen het gevoel hadden dat er sprake was van gedeelde waarden en dit een drempel vormde, zijn er wel verschillen in de gemaakte diamondranking opdrachten. Dus hoewel de opleiding wel degelijk invloed heeft op de waarden van hun studenten, levert zij wel schrijvers af die hun eigen waarden hebben en hun schrijverspraktijk op uiteenlopende manieren inrichten.

Visie op literatuur

Voor de opleiding wordt de visie op literatuur voor veel deelnemers bepaald door het vak Nederlands op de middelbare school en de leeslijst die ze voor dit vak moesten lezen. Van de literaire wereld hebben ze weinig kennis. De schrijver wordt gezien als een eenzame schrijver die veel alleen schrijft.

Tijdens de opleiding verandert dit beeld. Ze leren dat het schrijverschap op veel verschillende manieren ingericht kan worden. Op de opleiding zelf wordt vooral onderwijs geboden over het literaire genre. Bij studenten die liever in andere genres schrijven, levert dit frictie op. Hoewel ze het niet eens zijn met de visie op 'goede literatuur' die de opleiding zou hebben, leren ze wel wat ze zelf goed vinden en hoe ze dit kunnen verdedigen.

Na de opleiding, op het moment van het interview, zeggen niet alle deelnemers zelf literatuur te schrijven. Of ze dit wel of niet zouden doen hangt nauw samen met hun visie op literatuur en de waarden die ze uit willen dragen.

Waardenregimes

De deelnemers zijn zich allemaal bewust van de redenen waarom ze voor het schrijverschap hebben gekozen en weten deze ook goed te verbinden aan de kernwaarden die gebruikt worden in de diamond-ranking opdracht. Veel deelnemers rechtvaardigen hun keuze vanuit het regime van de inspiratie, maar zelden uitsluitend.

Voor CW dachten ze echter niet veel na over hun waarden. Hun reden om te schrijven was omdat ze het leuk vonden om of omdat ze ergens goed in wilden zijn en op erkenning hoopten.

Voor CW

Voor alle deelnemers was inspiratie een belangrijke reden om te schrijven voor de opleiding. Een andere belangrijke waarde was erkenning. Door hun werk te delen kregen ze van anderen de erkenning dat ze ergens goed in waren. De meest onbelangrijke waarden waren inkomsten en traditie, hier dachten de meesten niet veel over na.

Tijdens CW

Ook tijdens de opleiding bleef inspiratie belangrijk. Erkenning werd minder belangrijk. CW heeft invloed gehad op de waarden waarmee alumni hun schrijverschap rechtvaardigen. Een reden hiervoor is dat de studenten tijdens deze vier jaar intensief bezig zijn met schrijven en hun schrijverschap. Ze worden gestimuleerd ook na te denken over hun poëtica en ontwikkelen een eigen visie op literatuur. De opleiding biedt mogelijkheden tot samenwerking aan en de lessen zijn veelal gebaseerd op het geven van peerfeedback. Dit heeft invloed op de waardering van samenwerking en competitie binnen hun schrijverschap, deze werden respectievelijk minder belangrijk en meer belangrijk.

Na CW

De blik van alumni op hun schrijverschap is niet vaststaand na CW. Waar hun doelen eerst nog beperkt waren, zijn deze uitgebreider geworden en zijn ze vaker verbonden met waarden. Erkenning is veel minder belangrijker geworden en heeft plaatsgemaakt voor waarden als verbinding en sociaal-maatschappelijke impact. Hieruit valt te concluderen dat hun visie op hun schrijverschap meer gericht is op de buitenwereld. Ook inspiratie, de waarde die het meest belangrijk blijft, wordt meer in verband gebracht met het inspireren van anderen. Ook al wordt de rol van inkomsten groter, deze waarde blijft onbelangrijk. Het is simpelweg niet de reden waarom de deelnemers schrijven.

DISCUSSIE

Voor dit onderzoek zijn vijf alumni van Creative Writing geïnterviewd om in kaart te brengen welke waarden zij aan hun schrijverschap verbinden. Hun antwoorden laten zien dat het schrijverschap voor hen een door waarden gedreven keuze is.

Bruikbaarheid waardenregimes

Voor CW dachten de meeste deelnemers echter nog niet veel na over hun waarden rondom hun schrijverschap. Dit roept vragen op over de mate van introspectie die nodig is om met waardenregimes te werken. Na de opleiding was het bewustzijn rondom hun schrijverschap groter.

De associaties die de begrippen opleveren, wisselen van deelnemer tot deelnemer. Vergelijking van de rangschikkingen van de diamond-ranking opdracht is daarom niet geheel betrouwbaar. De open vragen zijn nodig om meer helderheid te krijgen over de interpretatie van de kernwaarden, maar niet alle kernwaarden zijn in dit onderzoek besproken met de deelnemers. Dit is niet noodzakelijk een slechte uitkomst. De waarden die in geen enkel deel van het interview aan bod komen spelen een kleine rol bij de geïnterviewde.

De toevoeging van zelfontwikkeling leverde niet in zijn geheel de verwachte verheldering. Zelfontwikkeling is een term die snel geassocieerd wordt met persoonlijke ontwikkeling, waarschijnlijk vanwege het eerste deel van het woord: 'zelf'. Het verband met het schrijverschap was niet altijd even sterk. De toevoeging van een extra waarde zou in het regime van de inspiratie wellicht meer welkom zijn geweest.

Diamond ranking-opdracht

De meeste deelnemers lazen een groot deel of alle definities van de kernwaarden. Eén deelnemer las er één. Katja las sommige definities zelf meerdere malen. Zij gaf dan ook aan de opdracht graag goed te willen doen. Door de definitie op de achterkant te zetten werd het gemakkelijk voor de deelnemer op deze raad te plegen. Voor de interviewer is het makkelijk te zien wanneer hier gebruik van wordt gemaakt. Er schuilt echter ook een gevaar in. Als de definities te nauw gehanteerd worden door de geïnterviewden, raakt de eigen interpretatie ondergeschikt, terwijl deze wel interessanter is.

Open vragen

De vraag 'kun je iets vertellen over CW' is te breed. Deze paste ik bij latere interviews al aan naar 'wat vind je van CW'. Dit is evenzeer een brede vraag, maar wel een vraag die iets meer richting geeft aan de geïnterviewde.

Kun je schrijven leren? Dit is een interessante vraag, maar helaas niet gebruikt voor het beantwoorden van de hoofdvraag of deelvragen. De antwoorden gaven vooral inzicht in het beeld dat de deelnemers hadden van de praktische en/of technische kant van het schrijverschap.

Vervolgonderzoek

Om de vraag wat beginnende of aspirant schrijvers drijft om te schrijven te kunnen beantwoorden, kan het interessant zijn om een diversere groep te ondervragen. Deze groep bevat ook deelnemers die niet toegelaten zijn tot de opleiding. Het moment van ondervragen is idealiter kort na het inschrijven voor de opleiding.

Een nog later peiljaar, waarin de deelnemers hun ondernemerschap verder ontwikkeld hebben, zou een toevoeging kunnen zijn aan het uitgevoerde onderzoek. Zowel voor, tijdens als enkele jaren na CW vonden de deelnemers inkomsten onbelangrijk. Blijft dit zo, ook nadat ze langere tijd als schrijvers rond moeten komen en hun leven wellicht op zodanige wijze veranderd is dat ze afhankelijker zijn van inkomsten? Een interview met deelnemers die al langere tijd, liefst minstens 10 jaar, afgestudeerd zijn van een schrijfopleiding, zou hierin meer inzicht kunnen bieden.

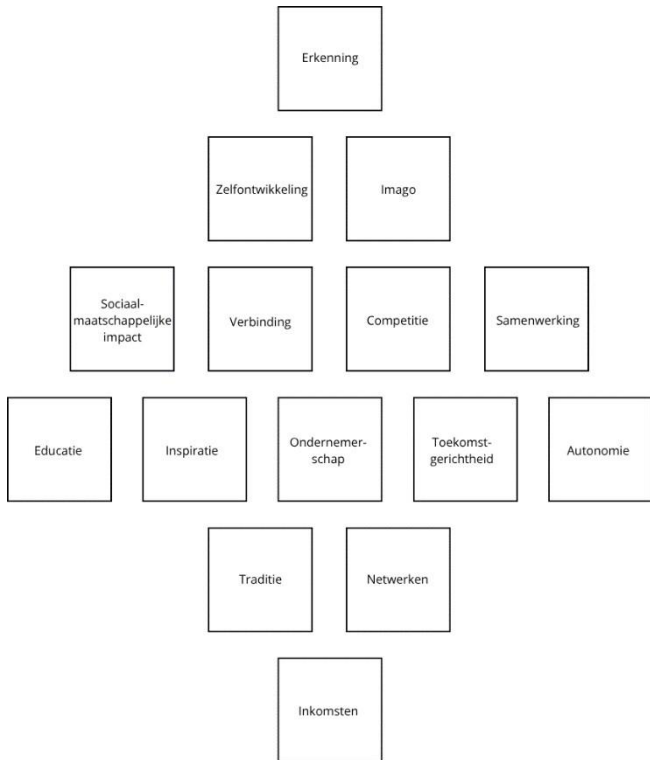
BRONNEN

- Artez.nl. (z.d.). *Creative Writing*. Geraadpleegd op 15 juli 2025, vanaf https://www.artez.nl/opleidingen/bachelor/creative-writing?gad_source=1&gad_campaignid=14478932381&gbraid=0AAAAAD3xMz5y2jRBL2PsVvb2MwwWajUSF&gclid=Cj0KCQjw-NfDBhDyARIsAD-ILeDJEEdRn7qPVY35B9j_frkWfc17x07nfjnnhgSyfXkofbPadvJUOCs0aAmInEALw_wcB
- ArtEZ. (2019a). *Studiegids Creative Writing 2019 – 2020 eerste jaar*.
- ArtEZ. (2019b). *Studiegids Creative Writing 2019 – 2020 tweede jaar*.
- Bax, S. (2019). *De literatuur draait door: de schrijver in het mediatijdperk*. Prometheus.
- Bax, S. (2024). *Schrijversmythen : literatuur en schrijverschap tussen 1880 en 2020*. Prometheus.
- Boltanski, L. & Thévenot, L. (2006). *On Justification: The Economies of Worth*. Princeton: Princeton UP.
- Bongers, S. (2024, 9 november). Schrijversscholen: 'In korte tijd kun je heel veel leren'. *nrc.nl*.
- Braber, H. van den, De Pourcq, M. & Hekman, E. (2020). 'Onderzoekspilot 'What starting writers do and why. Resultaat en reflectie'. [intern document]. Radboud Institute for Culture and History.
- Beuving, J. & De Vries, G. (2014). *Doing Qualitative Research : The Craft of Naturalistic Inquiry*. Amsterdam University Press.
- Clark, J. (2012). Using diamond ranking as visual cues to engage young people in the research process. *Qualitative Research Journal*, 12 (2). 222-237. <https://doi.org/10.1108/14439881211248365>
- Hogenelst, D. Oostrom, F. P. (1995). *Handgeschreven wereld : Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen*. Prometheus.
- KVB Boekwerk. (2019, 22 november). *Andere inkomsten van auteurs*. Geraadpleegd op 13 mei 2025, van <https://kvbboekwerk.nl/monitor/makers/andere-inkomsten-van-auteurs>
- KVB Boekwerk. (2023). *Royalty-inkomsten literaire auteurs dalen sterk*. Geraadpleegd op 13 mei 2025, van <https://kvbboekwerk.nl/monitor/makers/royalty-inkomsten-literaire-auteursdalen-sterk>
- Raad voor Cultuur. (2022). In de file op een versperde weg: Hoe jonge kunstenaars en creatieven hun start in de sector ervaren. *WRR (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid), Jongeren en het zorgen voor hun morgen*, 74-88.

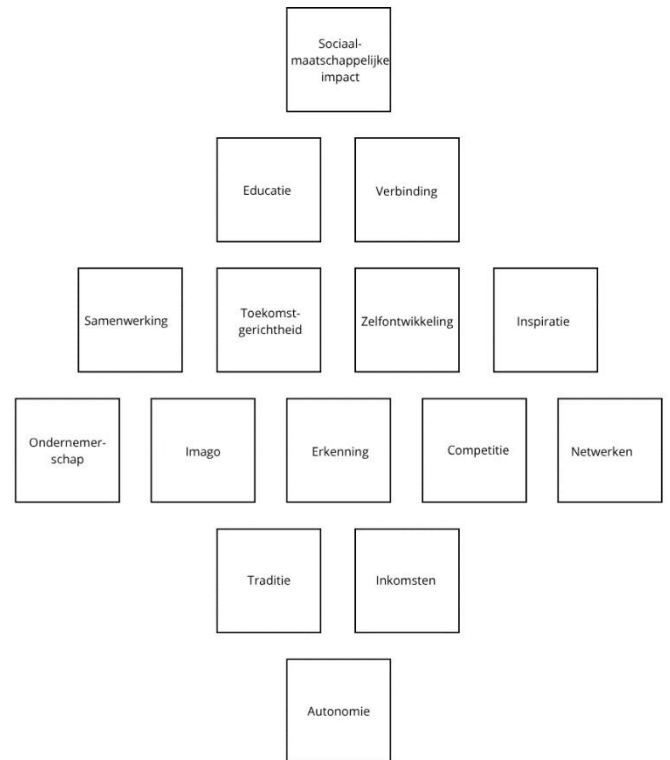
Tazelaar, F. (2023). *Onderwijs- en toetsplan. Creative Writing Arnhem*. ArtEZ.

BIJLAGEN

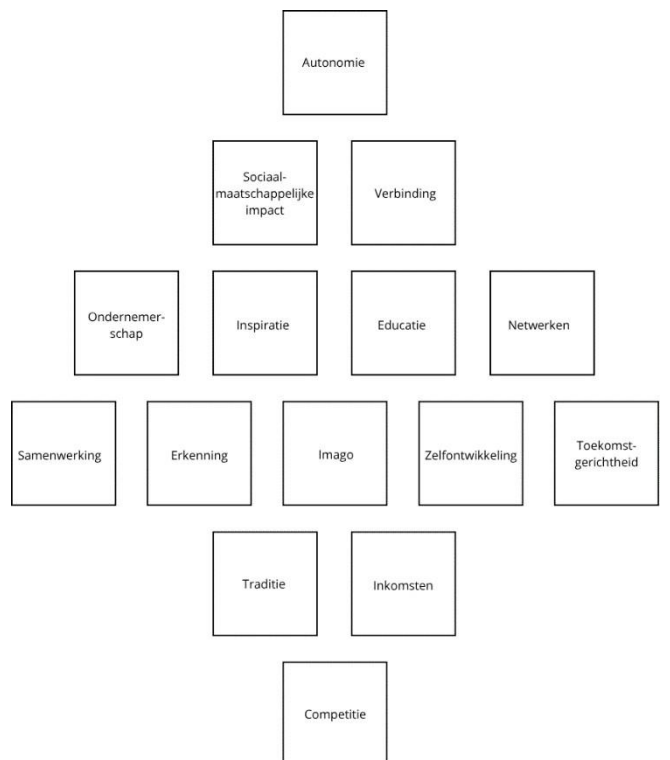
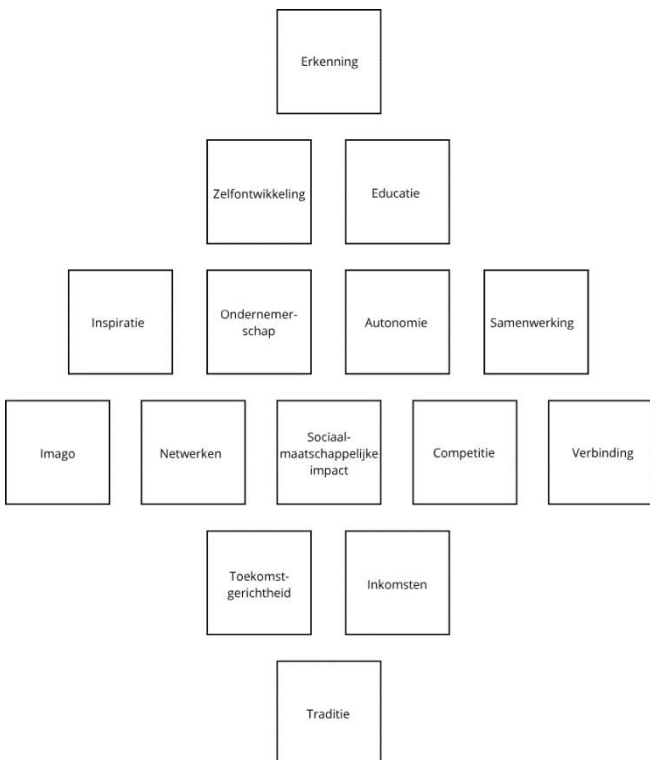
BIJLAGE 1

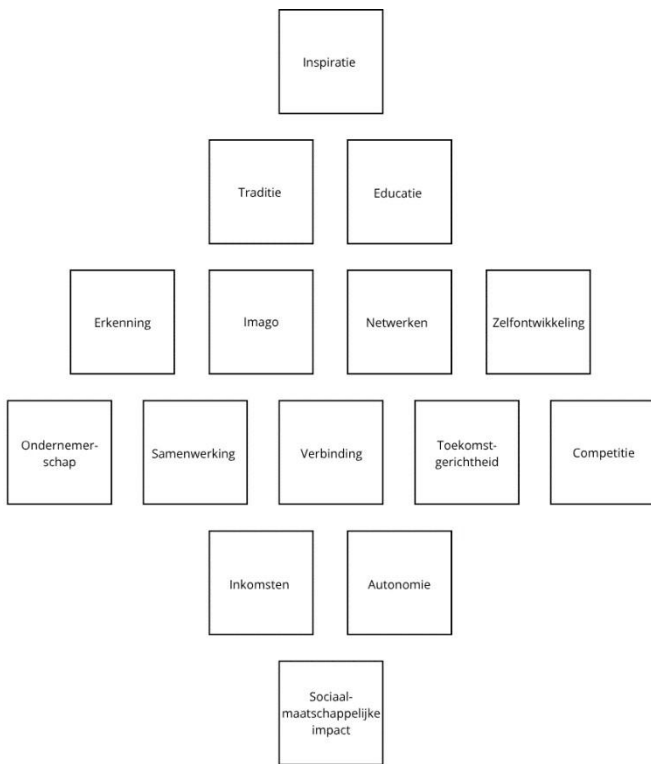
FIGUUR 1: BRAM - VOOR CW

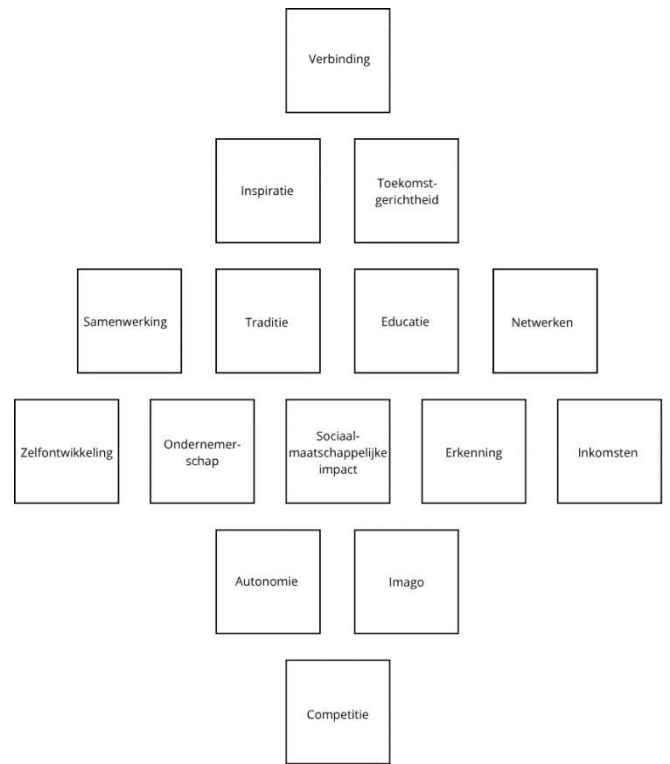
FIGUUR 2: BRAM - NA CW

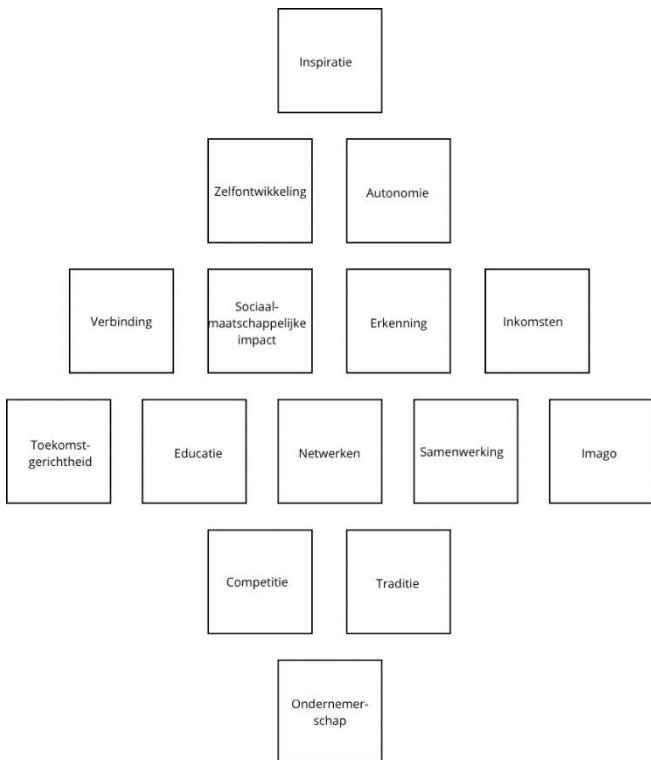
FIGUUR 3: KATJA - VOOR CW

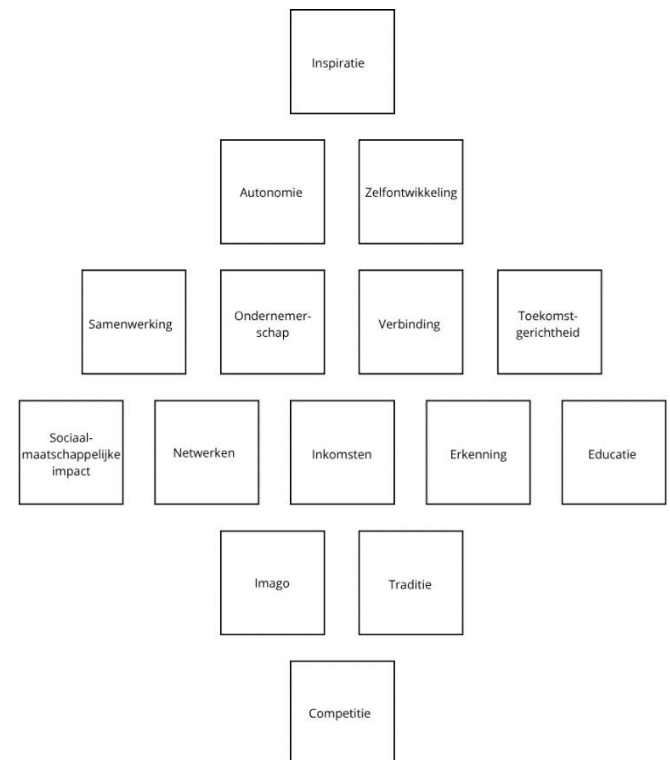
FIGUUR 4: KATJA - NA CW

FIGUUR 5: LAUREN - VOOR CW

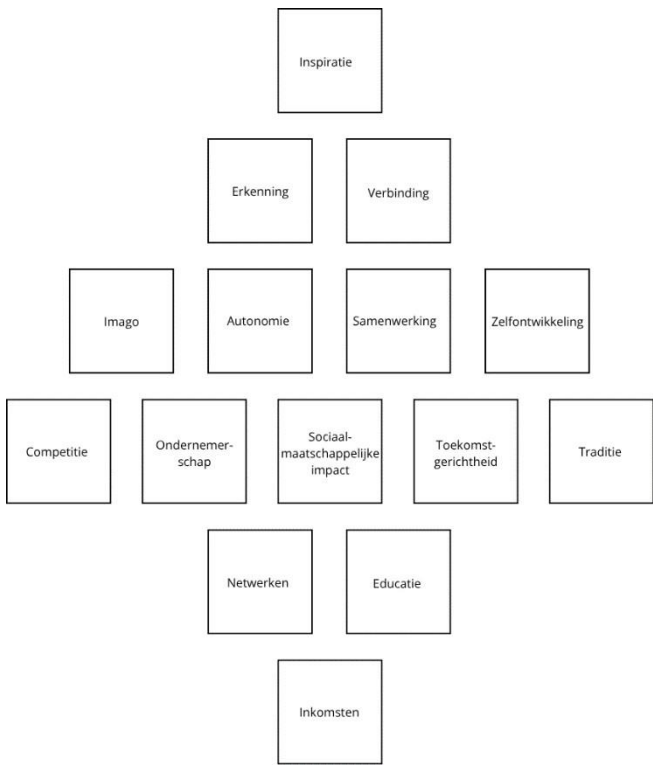

FIGUUR 6: LAUREN - NA CW

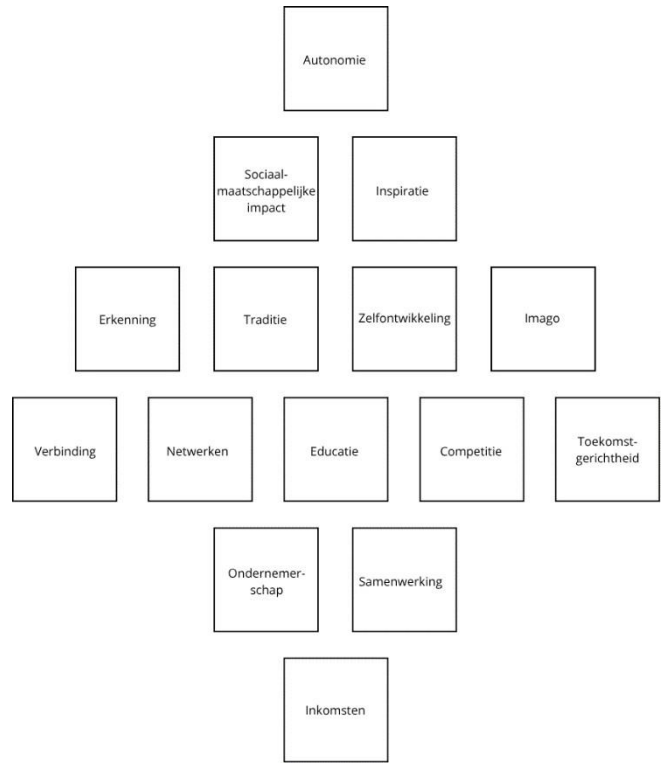

FIGUUR 7: SIEP - VOOR CW

FIGUUR 8: SIEP - NA CW

FIGUUR 10: TIEMEN - VOOR CW

FIGUUR 11: TIEMEN - NA CW